

FAKTA-hanke

**SOMALIA: TIEDONHANKINTAMATKA
MOGADISHUUN JA NAIROBIIN TAMMIKUUSSA
2018**

5.10.2018

Maatietopalvelu
Tiedonhankintamatkaraportti

**TURVAPAIKKA-,
MAAHANMUUTTO- JA
KOTOUTTAMISRAHASTO**

Euroopan unionin tuella

Johdanto

Tämä raportti on laadittu osana Euroopan unionin turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston (AMIF) rahoittamaa FAKTA-hanketta.¹ Kaksi Maahanmuuttoviraston (Migri) maatietopalvelun tutkijaa vieraili Mogadishussa ja Nairobissa tiedonhankintamatkalla tammikuussa 2018. Matkan tarkoitus oli saada tietoa maan yleisistä olosuhteista ja luoda kontaktiverkosto kansainvälisten ja kansallisten toimijoiden kuten kansainvälisten järjestöjen, viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden kanssa. Kontaktiverkostolta voidaan hankkia vastaisuudessa tietoa Somalian tilanteesta Migrin päätöksenteon tueksi.

Matkan aikana haastateltiin useita Somaliassa operoivia kansainvälisiä järjestöjä, kansalaisjärjestöjä ja tutkijoita. Turvallisuussyistä useimmat lähteet halusivat tulla haastatelluksi anonymisti ilman että niitä voidaan tunnistaa.

Maatietopalvelun tutkijat haastattelivat osan lähteistä Mogadishussa ja osan Nairobissa. Yksi lähde haastateltiin Suomesta käsin Skypen välityksellä.

---

¹ Lähtömaatiedon tiedonhankintamatkakäytännön kehittämishanke.

Sisällys

1. Yleiset turvallisuusolosuhteet Somalian etelä- ja keskiosissa	3
1.1. Tilanne Mogadishussa	7
1.2. Tilanne Jubamaassa ja Kismayossa	9
1.3. Liikkumismahdollisuudet Somalian etelä- ja keskiosissa	10
1.4. Al-Shabaabin uhka	11
1.5. Al-Shabaabin rekrytointi, pakkoavioliitot ja toiminnan rahoitus	13
1.6. Al-Shabaabin kannatuksen taustaa	15
2. Poliittinen kehitys ja klaanin merkitys	18
3. Paluumuutto Somaliaan ja maan sisäinen muuttoliike	20
4. Naisten asema	25
4.1. Naiset työelämässä	25
4.2. Prostituutio	26
4.3. Avioliitto	27
4.4. Avioero	28
4.5. Seurustelukulttuuri	29
4.6. Naisten sukuelinten silpominen/ympärileikkaus (FGM/C)	29
4.7. Naisiin kohdistuva väkivalta	33
5. Lasten asema	35
6. Terveydenhoito	37
Lähteet	41
Liite I: Terms of Reference	43

Tietoa raportista

Tämä Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun kirjoittama raportti on laadittu Euroopan unionin maatiedon analysointia koskevan laatuohjeistuksen sekä tiedonhankintamatkoja koskevan ohjeistuksen mukaisesti. Raportti perustuu huolellisesti valittuihin lähteisiin. Raportissa hyödynnetään tiedonhankintamatkan aikana tehtyjä haastatteluja ja sitä on tarvittaessa täydennetty kirjallisella lähdeaineistolla. Käytetyn lähdemateriaalin määrä on rajallinen, eikä raportti ole tyhjentävä. Kattavan kuvan saamiseksi raporttia ei pidä käyttää päätöksenteossa yksinään, vaan yhdessä muiden lähteiden kanssa. Se, että jotain tapahtumaa, henkilöä tai organisaatiota ei mainita raportissa, ei tarkoita sitä, että tällaista tapahtumaa ei koskaan tapahtunut tai että henkilö tai organisaatio ei ole olemassa. Raportti perustuu maatietopalvelun itsenäiseen tutkimukseen ja analyysiin. Maatietopalvelu vastaa raportin sisällöstä. Raportissa esitetyt näkemykset ja lausunnot eivät välttämättä edusta Maahanmuuttoviraston kantaa, eikä raportti ole oikeudellinen arvio tai poliittinen lausunto.

1. Yleiset turvallisuusolosuhteet Somalian etelä- ja keskiosissa

Tammikuussa 2018 tehdyn tiedonhankintamatkan perusteella Somalian etelä- ja keskiosien turvallisuustilanne on pysynyt yleisesti ottaen epävakana. Vakavimmin turvallisuusolosuhteita uhkaa al-Shabaabin toiminta.

UNHCR:n mukaan maan olosuhteet ovat yleisesti ottaen turvattomat, eivätkä monet alueet kaupungeissa ja maaseudulla ole hallituksen tehokkaassa kontrollissa. Ulkomailta kotimaahansa palaaville ympäristö on arvaamaton, eivätkä he voi luottaa saavansa paluukohteessa viranomaisuojelua tai muita julkisia palveluita:

”Still, the conditions generally in Somalia are insecure and the government doesn’t have effective control over many urban or rural areas. So it is very much an unknown environment that people are going back, where they are not able to rely on provisions of state services or provision of protection by the state.”²

Somaliassa toimivan kansainvälisen kehitysjärjestön mukaan turvallisuustilanne heikentyi vuoden 2017 lopulla ja 2018 alussa verrattuna edeltäviin kuukausiin. Al-Shabaabin toiminta on järjestön mukaan kehittynyt aiempaa sofistikoituneemmaksi. Siinä missä se kykeni aiemmin käyttämään 25 kilon räjähdelatauksia yhdessä pommi-iskussa, niin nyt se kykenee käyttämään yli tonnin painoisia räjähdemääriä. Lisäksi sen käyttämät räjähteet ovat aiempaa tehokkaampia. Järjestö on osoittanut kykyä kehittää taktiikkaansa jatkuvasti ja sopeutua uuteen toimintaympäristöön.³ Edellisestä lähteestä poiketen kansainvälinen järjestö katsoi al-Shabaabin kyvyn toteuttaa monimutkaisia iskuja heikentyneen, vaikkakin järjestön tekemissä yksittäisissä iskuissa menehtyneiden lukumäärä kuukaudessa on kasvanut.⁴

Pidemmillä aikajänteellä Somalian turvallisuusolosuhteiden katsotaan kehittyneen myönteiseen suuntaan. Somaliassa toimivan kansainvälisen järjestön mukaan turvallisuustilanne on parempi kuin kolme vuotta sitten. Tuolloin al-Shabaab kontrolloi kaikkiaan 70 % Etelä- ja Keski-Somalian pinta-alasta. Aiemmin melkein kaikki Etelä- ja Keski-Somalian piirikunnat olivat al-Shabaabin hallinnassa. Tällä hetkellä useimmat Etelä- ja Keski-Somalian kaupungeista on saatu takaisin al-Shabaabilta. Vapautetuilla alueilla on tällä hetkellä joko väliaikainen tai varsinainen toimivaltainen hallinto, jotka toimivat eriasteisesti. Vie vielä vuosia, että hallinto saadaan toimimaan asianmukaisella tavalla ja että kansalaisille saadaan tuotettua heidän tarvitsemiaan peruspalveluita.⁵

Lokakuussa 2017 Mogadishussa KM 5 kohdalla räjähtänyt autopommi oli koko Afrikan kolmanneksi suurin terroriteko ikinä. Iskussa sai surmansa kaikkiaan yli 500 ihmistä. Sen tekijästä ei ole edelleenkään täyttä varmuutta, mutta useiden konsultoitujen tahojen mukaan sen tekijänä oli todennäköisesti al-Shabaab. Erään lähteen mukaan silloin kun kyseessä on itsemurhaisku, on perusteltua olettaa sen tekijäksi al-Shabaabia.⁶ Mikäli kyseessä oli al-Shabaab, sen suorituskyvystä ja suunnitelmallisuudesta kertoo se, että kyseisen suuruusluokan pommin rakentaminen kestää asiantuntijoiden mukaan 9 kuukautta.⁷ Pommi oli oletettavasti tarkoitettu vilkkaan KM5-risteyksen sijasta räjähtäväksi lentokentän läheisyydessä. Pääkaupunki on maan

² UNHCR.

³ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁴ Kansainvälinen järjestö B.

⁵ Kansainvälinen järjestö B.

⁶ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija. Samana päivänä vain tuntia myöhemmin kaupungin toisessa osassa räjähti toinen pienempi autopommi. Räjähtäneiden ajoneuvojen oletetaan kytkeytyneen al-Shabaabin suunnitelmaan, jonka mukaan toinen räjähdelastissa ollut auto hyödyntää ensimmäisen räjähdysaiheuttamaa kaoottista tilannetta ja tunkeutuu suunniteltuun kohteeseen. The Guardian 23.10.2017.

taloudellinen keskus, ja isku lentokentälle olisi halvaannuttanut koko maan. On mahdollista, että onnistuneen iskun seurauksena kansainväliset järjestöt ja YK olisivat vetäytyneet Somaliasta, siviili-ilmailu olisi keskeytynyt ja talouden toiminta pysähtynyt.⁸

Ennen aikaisesti räjähtänyt ja satojen kaupunkilaisten hengen vaatinut räjähdys järkytti syvästi kaupunkilaisia. Räjähdys oli mittasuhteiltaan aivan muuta kuin mitä on aiemmin koettu. Somalialaiset ovat tottuneet pommi-iskuihin ja väkivaltaan, mutta tämä oli jotain poikkeuksellista. Jokainen kaupunkilainen menetti jonkun sukulaisen, tai tuntee jonkun, joka haavoittui iskussa. Brutaalin iskun seurauksena kaupungissa järjestettiin spontaaneja mielenosoituksia väkivaltaa vastaan.⁹ Räjähdys rapautti vakavasti kaupunkilaisten turvallisuuden tunnetta. Somalialaiset ovat sitkeitä, mutta iskun jälkeen päällimmäisenä ihmisten mielessä on pelko.¹⁰

Paitsi terroristinen toiminta ja rikollisuus, on väkivaltaa aiheuttanut Somalian turvallisuusjoukkojen (poliisin, tiedustelupalvelu NISAn¹¹ ja armeijan) keskinäiset yhteenotot. Joukot ovat kiistelleet mm. maanteiden tarkastuspisteiden hallinnasta, koska niillä on suuri merkitys elannon ansaitsemisen näkökulmasta. Turvallisuusjoukkojen palkat ovat usein kuukausien ajan maksamatta, ja yksi keskeinen keino hankkia tuloja ja elantoa perheelle on tarkastuspisteillä kerättävät läpikulkumaksut. Tarkastuspisteen ohittanut henkilö joutuu maksamaan niitä ylläpitäville joukoille \$ 5 - \$ 15.¹²

Niin pääkaupungissa kuin muuallakin Somalian etelä- ja keskiosissa kaikki kodin ulkopuolelle suuntautuvat matkat on turvallisuusriskien vuoksi suunniteltava tarkkaan. Pääkaupungissa ihmiset pyrkivät välttelemään hotelleja ja hallinnon rakennuksia, koska niitä vastaan voidaan hyökätä. Pääkaupungissa rikollisuus on potentiaalinen uhka, mutta ihmiset pelkäävät kuitenkin enemmän al-Shababin iskuja.¹³

Al-Shabaabin kyky kontrolloida alueita Somalian hallinnon vaikutuspiiriin kuuluvien piirikuntien pääkaupunkien ulkopuolella ja maaseudulla on edelleen vahvaa.¹⁴ Al-Shabaab kykenee edelleen valvomaan (control) suureksi osaksi kaupunkikeskuksia ympäröiviä alueita ja maaseutua. Mahdollisuus liikkua, hyödyntää paikallisia luonnonvaroja, harjoittaa maataloutta ja muuta elinkeinotoimintaa on rajoittunutta hallituksen vaikutuspiirissä olevien alueiden ulkopuolella. Muun muassa elintarvikkeet ja rakennustarvikkeet joudutaan pääosin tuomaan muualta, ja alueiden talouden ja kehityksen edistäminen on pitkälti ulkomaisten rahalähetysten, maahantuonnin sekä humanitaaristen ja kehitysjärjestöjen varassa.¹⁵

Osavaltiohallintojen toiminnot ovat toistaiseksi keskittyneet lähinnä osavaltioiden pääkaupunkeihin ja niiden välittömään ympäristöön. Hallintojen kyky kontrolloida alueiden turvallisuusolosuhteita on rajoittunut. On kohdallisempaa puhua turvallisuuteen liittyvästä vaikutusvallasta (influence over the security), kuin kontrollista tai hallinnasta.¹⁶ Al-Shabaabin kontrollissa Middle Jubban maakunnan piirikunnista ovat Buaale ja Jillib, Lower Jubban maakunnassa Jamaame ja Lower Shabellen maakunnassa Sablaale. Näillä alueilla al-Shabaab vastaa hallinnosta.¹⁷ Myös tärkeimmät maantiet ovat järjestön valvonnassa. Monilla alueilla

⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁹ The Guardian 23.10.2017.

¹⁰ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen järjestö B.

¹¹ *National Intelligence and Security Agency*.

¹² Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹³ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

¹⁴ UNHCR; Kansainvälinen järjestö B.

¹⁵ UNHCR.

¹⁶ UNHCR.

¹⁷ Kansainvälinen järjestö B.

humanitaarista apua on jouduttu kuljettamaan ilmaitse, koska maanteitä pitkin kulkeminen on vaikeaa tai mahdotonta.¹⁸

Al-Shabaabin vastainen taistelu ei ole edennyt odotusten mukaisesti.¹⁹ Sitä on heikentänyt mm. Somalian hallinnon ja turvallisuusjoukkojen epäyhtenäisyys. Somalian tiedustelupalvelu NISA on jakaantunut, eikä sillä ole yhtenäistä koulutusta tai koulutuksesta vastaavaa instituutiota. NISAn sisällä on erikoisjoukko-osasto (ns. *Alpha*-group), joka on saanut koulutusta amerikkalaisilta. Osa NISAn sotilaista ei ole saanut mitään koulutusta, ja osa on aseistautuneita klaanijoukkoja. Välillä turvallisuusjoukkojen eri yksiköt ovat ottaneet keskenään yhteen.²⁰

Kansainvälinen yhteisö on kiihdyttänyt ilmaiskukampanjaansa al-Shabaabia vastaan. Lower ja Middle Shabellen alueella iskut ovat olleet tehokkaita, eikä niiden yhteydessä ole menetetty juuri siviilejä. Iskujen pelossa al-Shabaabin taistelijoita on raportoitu siirtyneen kohti pohjoista Galmudugin pohjoisosiin ja Puntmaahan, millä on ollut näiden alueiden turvallisuusolosuhteita heikentävä vaikutus.²¹

UNHCR:n mukaan järjestön asema ei kuitenkaan ole kovin vahva pohjoisessa. Sillä ei ole samaa kannatusta Somalimaassa tai Puntmaassa, kuin mitä sillä on maan etelä- ja keskiosissa. Heillä ei myöskään ole samaa määrää taistelijoita tai kalustoa käytössään, eivätkä he kykene kontrolloimaan alueita samalla tavalla. Pääosin järjestön taistelijat piilottelevat Puntmaassa vuoristoalueella. Ainakin toistaiseksi Somalimaan ja Puntmaan hallinnoilla ja turvallisuusjoukoilla on ollut riittävä kapasiteetti kaupunkien ja maaseutualueiden kontrolloimiseksi. Al-Shabaabin iskut näillä alueilla ovat olleet yleensä pieniä, satunnaisia ja kohdennettuja. Puntmaassa al-Shabaabin taktiikkana ovat olleet pienimuotoiset operaatiot kuten salamurhat, käsikranaatti-iskut sekä satunnaiset hyökkäykset turvallisuusjoukkojen tarkastuspisteitä vastaan. Sen taistelijat ovat iskeneet saattueita vastaan ja takavarikoineet niissä kuljettuja tarvikkeita. Järjestö ei kykene keräämään Puntmaan alueella veroja samassa määrin kuin kontrolloimillaan alueilla maan etelä- ja keskiosissa. Varoja järjestö ansaitsee maanteiden tarkastuspisteillä kerättävillä maksuilla ja myymällä takavarikoituja tarvikkeita markkinoilla.²²

ISIS-järjestö on Somaliassa edelleen pieni ryhmä, eikä se aiheuta erityistä huolta tällä hetkellä. Sillä arvioidaan olevan 200 taistelijaa, mutta tarkkaa varmuutta järjestön miesvahvuudesta ei ole. ISISin toiminta on keskittynyt Puntmaassa sijaitsevaan Qandalan kylää. Järjestö teki vuoden 2017 aikana kolme iskua pääkaupungissa, mutta ne olivat vaikutuksiltaan pieniä.²³ Järjestön merkitys ei ole tällä hetkellä merkittävä Etelä- ja Keski-Somaliassa.²⁴ Erään lähteen mukaan al-Shabaab ei anna ISISille mahdollisuutta kasvattaa vaikutuspiiriään sen kustannuksella. ISIS-järjestön levittäytymisyriksistä seuraisi taistelu al-Shabaabin kanssa.²⁵

Somalian hallinnon ja al-Shabaabin välillä käytävän konfliktin rinnalla maassa esiintyy klanien välisiä yhteenottoja.²⁶ Pitkään jatkunut kuivuus on kiihdyttänyt Galcakyon alueella kilpailua niukkenevista resursseista (laitumet, vesi) joka on johtanut yhteenottoihin klanien välillä. Raja-alueilla yleinen militarisoituminen on estänyt paimentolaisia siirtymästä normaalin vuosikierron mukaisesti vihantien laidunten perässä alueelta toiselle, jolloin paimentolaiset ovat olleet

---

¹⁸ UNHCR.

¹⁹ Kansainvälinen järjestö B.

²⁰ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²² UNHCR.

²³ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁴ Kansainvälinen järjestö B.

²⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁶ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

pakotettuja pysymään samalla alueella. Tämä on kärjistänyt paikallisten klaanien keskinäisiä suhteita.²⁷

Edelleen jatkuvasta epävakauudesta huolimatta suurin syy maan sisäiseen muuttoliikkeeseen on ollut pitkään jatkunut kuivuus ja heikot humanitaariset olosuhteet. UNHCR:n PRMN²⁸ -projektin mukaan vuonna 2017 maan sisällä siirtymään joutuneista somalialaisista n. 70 % jätti kotinsa ensisijassa kuivuudesta aiheutuneiden vaikeuksien vuoksi. Noin 30 % kotinsa jättäneistä joutui lähtemään konfliktin aiheuttaman turvattomuuden vuoksi. Viime vuoden aikana kotinsa joutui jättämään n. miljoona somalialaista, joten turvallisuussyistä kotinsa jätti n. 300 000 ihmistä.²⁹

Osa maan sisäisestä muuttoliikkeestä on normaalia yhteiskunnan modernisoitumiseen liittyvää kaupungistumisprosessia.³⁰

Kotinsa jättämään joutuneiden jaottelu lähtösyyn perusteella on kuitenkin vaikeaa, koska lähtöön vaikuttavat tekijät kietoutuvat toisiinsa. Al-Shabaab voi esimerkiksi sotilaallisten syiden vuoksi estää maanviljelijöitä käyttämästä tiettyä maantietä, minkä seurauksena he eivät pääse myymään tuotteitaan paikallisille markkinoille. Kuivuuden seurauksena karjansa tai satonsa menettäneille alueen asukkaille ei ole riittävästi ravintoa tarjolla paikallisella torilla, jolloin ainoa vaihtoehto on lähteä pois kotiseudulta. Kuivuus oli kuitenkin vuoden 2017 aikana merkittävin yksittäinen maan sisäistä muuttoliikettä voimistava tekijä.³¹

UNHCR:n toukokuussa 2016 julkaisema näkemys³² pakolaisen paluumahdollisuuksista Somalian etelä- ja keskiosiin on edelleen voimassa. Järjestön mukaan maan sisällä suuri joukko ihmisiä on paennut kuivuutta urbaaneihin keskuksiin, missä infrastruktuuri ihmisten auttamiseksi on puutteellinen. Sieltä puuttuu vettä ja muita välttämättömiä resursseja. Turvallisuusjoukkojen kyky tarjota suojaa kaikille on riittämätöntä.³³

Merkittävä osa kotinsa jättämään joutuneista päätyy maan sisäisesti siirtymään joutuneiden (IDP) -leireille, joita on tällä hetkellä Somaliassa enemmän kuin koskaan. Kaikista huono-osaisimmat ja vailla matkustamiseen tarvittavia resursseja olevat ovat joutuneet jäämään kotiseudulle. Vastoin ennakko-oletuksia monet kotinsa jättäneet eivät ole voineet palata takaisin, koska olosuhteet kotiseudulla eivät ole toiveiden mukaisesti parantuneet. Monin paikoin maaseudun elinkeinomahdollisuudet ovat kaventuneet merkittävästi. Kotiseudulla ei ole kylvetty satoa moneen kauteen, eikä pelloilla ole mitään korjattavaa. Pitkän kuivuusjakson aikana monet paimentolaisista ovat menettäneet valtaosan tai jopa kaikki eläimensä. Pelkona on, että yhä useammat jäävät pysyvästi kaupunkikeskuksiin ja niiden ympärillä sijaitseviin leireihin.³⁴

Al-Shabaab rajoitti vuoden 2011 nälänhädän aikana ihmisten lähtöä järjestön kontrolloimilta alueilta, mutta samoja rajoituksia ei ole tällä hetkellä. Monet maan sisäisestä evakoista ovat joutuneet jättämään kotinsa toistuvasti, eikä heillä usein ole juuri mitään omaisuutta mukanaan, korkeintaan ämpäri ja peitto, tai muuta vastaavaa.³⁵

IDP-leireillä elinolosuhteet ovat erittäin puutteelliset, eikä siellä ole vähäistä omaisuuttaan kantavalle evakolle tarjolla käytännössä mitään. Leirit ovat ylikansoitettuja, ja niissä saatavilla

²⁷ Kansainvälinen järjestö B.

²⁸ UNHCR Somalia, Protection and return monitoring network: <https://unhcr.github.io/dataviz-somalia-prmn/index.html>.

²⁹ UNHCR.

³⁰ Kansainvälinen järjestö A.

³¹ UNHCR.

³² UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), [UNHCR Position on Returns to Southern and Central Somalia \(Update I\), May 2016](#).

³³ UNHCR.

³⁴ Kansainvälinen järjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

³⁵ Kansainvälinen järjestö A.

olevat palvelut ovat määrältään ja laadultaan riittämättömiä.³⁶ Leirien asumukset ovat yksinkertaisia maalattaisia majoja (*buul*) ja leirien vesihuolto on puutteellista. Leireillä väestö on pitkälti maan omistavan ”portinvartijan” armoilla.³⁷ Hänelle IDP-leirit ovat liiketoimintaa. Leiriin asettuneilta peritään vuokraa, mutta leireillä asuvat voidaan myös häätää mikäli portinvartija myy tai vuokraa maan jollekin toiselle.³⁸ Esimerkiksi joulukuussa 2017 Mogadishun laidalla tuhottiin tuhansien evakkojen leirit. Kaikkiaan 24 000 ihmistä joutui jättämään majansa ja etsimään uuden paikan lähellä sijainneilta toisilta leireiltä, missä tarjolla oleva palvelukapasiteetti oli jo entuudestaan riittämätön.³⁹

Turvallisuusolosuhteet IDP-leireillä ovat puutteelliset. Monien leireillä oleskelevien perheiden päähuoltaja on nainen. Mies on voinut jäädä kotiseudulle valvomaan sinne jäänyttä vähäistä omaisuutta. Miehen puuttuminen tekee naisista ja perheistä haavoittuvia. Seksuaalinen väkivalta on leireissä yleistä.⁴⁰ Kurjista ja turvattomista olosuhteista huolimatta leirit ovat monille paras tai jopa ainoa vaihtoehto selviämiseksi. Kotiseudulle jääminen voisi tarkoittaa käytännössä kuolemaa. Siellä voi olla vielä vähemmän tarjolla vettä, ruokaa, terveyspalveluita tai lapsille koulutusta. Leireillä niihin on edes periaatteessa mahdollisuus.⁴¹

1.1. Tilanne Mogadishussa

Al-Shabaabilla on edelleen kyky toteuttaa vaativia ja pitkäkestoisia valmistelua vaativia operaatioita myös pääkaupungin keskustassa tarkimmin vartioituilla alueilla. Tämä osoittaa, ettei pääkaupunki ole Somalian hallintoa tukevien turvallisuusjoukkojen täydessä ja tehokkaassa kontrollissa.⁴²

Lokakuussa 2017 tapahtunut autopommi-isku oli erittäin traaginen. Vaikka somalialaiset ovat sinnikkäitä ja tottuneita jatkuviin turvallisuusvälikohtauksiin, isku sai monet asukkaat pelkäämään. Jokainen asukas suunnittelee tarkasti liikkumisensa niin pääkaupungin Mogadishun sisällä, kuin jos matkustaa pääkaupungista kauemmas maaseudulle. Ihmiset käyttävät sosiaalisia verkostoja hyväkseen päivittääkseen turvallisuustilanteen ja välttääkseen tarpeettomia riskejä. Yleensä paikalliset tuk-tuk -kuljettajat tietävät parhaiten vallitsevan turvallisuustilanteen ja maanteiden varsilla sijaitsevien tarkastuspisteiden sijainnin. Mogadishun ulkopuolelta kaupunkiin saapuvat varmistavat verkostojensa avulla paikallisen turvallisuustilanteen ja selvittävät, missä hotelleissa kannattaa ja on turvallista majoittua.⁴³

Missä tahansa osassa Mogadishua voi sattua iskuja, eikä kenenkään osalta turvallisuus ole täysin varma.⁴⁴ Epävakautta ovat aiheuttaneet toistuvat salamurhat ja iskut hotelleita vastaan.⁴⁵ Al-Shabaab on iskenyt teehuoneisiin ja ravintoloihin, joissa on ollut asiakkaina Somalian hallinnossa mukana olleita henkilöitä, tai joita al-Shabaab on pitänyt liian länsimaistuneina.⁴⁶ Järjestö on salamurhannut vastustajiaan muun muassa Makka al-Mukarama -kadun varrella sekä Mogadishun laita-alueilla.⁴⁷ Pommi-iskuja on esiintynyt joka puolella kaupunkia.⁴⁸

³⁶ Kansainvälinen järjestö A.

³⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

³⁸ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen järjestö A.

³⁹ Kansainvälinen järjestö A.

⁴⁰ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Somalialainen naisjärjestö; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁴¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁴² UNHCR.

⁴³ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁴⁴ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

⁴⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁴⁶ UNHCR.

⁴⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁴⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

Kaikissa tapauksissa turvallisuusvälikohtausten ja salamurhien syistä ja tekijöistä ei ole varmuutta. Mogadishussa esiintyvä väkivalta ei ole yksinkertaisesti selitettävissä. On mahdollista, että esimerkiksi yksittäisen hotellia vastaan tehdyn iskun perusteena on al-Shabaabin kosto hotellin omistajan maksamattomista veroista (*zakat*), tai hotellissa on majoittuneena tai kokoontuneena järjestön kannalta korkean profiilin vihollisia. Mutta on myös mahdollista, että iskun syynä on liikemiesten keskinäinen kilpailu, jossa kilpailijan eliminoimisella pyritään varmistamaan parempi markkina-asema.⁴⁹

Mogadishussa kaupunginosien turvallisuusolosuhteet ovat erilaisia. Esimerkiksi lentokentän, Villa Somalian ja sataman alueet ovat tarkemmin vartioituina kaupungin turvallisempia alueita. Kaupungin ulkoreunoilla ja pohjoisissa kaupunginosissa tilanne on toinen. Esimerkiksi Heliwaata pidetään vaarallisena alueena, minkä vuoksi siellä ei asu hallinnon virkailijoita.⁵⁰ Ilman aseellisten turvajoukkojen suojaa heidän ei kannata liikkua auringon laskettua myöskään Dayniilen ja Suuqa Xoolahan alueilla.⁵¹ Vastaavanlaisia riskialueita hallinnossa työskenteleville ovat lisäksi Afgoyen läheiset alueet sekä Elasha Biyaha.⁵²

UNHCR:n näkemyksen mukaan Mogadishussa on alueita, missä al-Shabaab on yöaikaan keskeisin toimija. Tämä osoittaa UNHCR:n mukaan sen, ettei pääkaupunki ole hallituksen kontrollissa.⁵³

Pääkaupungin turvallisuusolosuhteiden parantamiseksi kaupungissa aloitti toukokuussa 2017 toimintansa Mogadishun vakauttamisjoukot (*Mogadishu Stabilization Force*⁵⁴), joiden yhtenä tavoitteena oli riisua aseista kaikki turvallisuusjoukkoihin kuulumattomat ryhmät. Yleisen epävakauden vuoksi aseistautuneet (klaani)ryhmät ovat kuitenkin olleet haluttomia luovuttamaan aseensa, mikä on aiheuttanut yhteenottoja niiden ja vakauttamisjoukkojen välillä. Mogadishussa asuvan tutkijan mukaan aseriisunta on tärkeää, mutta se edellyttää kaikkien osapuolten sitoutumista ja osallistumista. Se edellyttäisi myös kattavaa DDR (disarmament, demobilization and reintegration) -prosessia. Klaaneilla on edelleen keskinäisiä kaunoja, jotka pitäisi käsitellä jännitteiden purkamiseksi ja aidon sovinnon aikaansaamiseksi. Vasta sen jälkeen aseistariisunnalla on mahdollisuus onnistua. Monet aseistautuneet klaanijoukot ovat rekisteröityneet turvallisuusalan yrityksiksi kiertääkseen aseistariisuntavelvoitteen.⁵⁵

Pääkaupungissa liikkuminen edellyttää tiesulkujen läpäisemistä. Niitä ylläpitävät sotilaat vaativat kulkijoilta maksukyvyystä riippuen \$ 1 - \$ 5 maksua.⁵⁶ Jos sotilaat tietävät läpikulkijalla olevan taloudellisia resursseja, he eivät päästä läpi ilman vaaditun summan maksamista. Yleensä naiset, lapset ja ikäihmiset on vapautettu maksuista.⁵⁷ Mogadishussa on muutaman kilometrin säteellä useita tarkastuspisteitä, joista kaikilla sotilaat voivat periä maksuja.⁵⁸ Tarkastuspisteiden lukumäärä vaihtelee päivittäin sen mukaan mitä kaupungissa on tapahtunut/tapahtumassa.⁵⁹ Yhdellä tarkastuspisteellä voi olla useampia sotilaita, joista jokaiselle pitää maksaa. Myös valtion virkamiehet joutuvat maksamaan hallituksen sotilaiden ylläpitämillä tarkastuspisteillä. Maksuvaatimuksen kyseenalaistaja voi joutua maksamaan jopa enemmän kuin aluksi pyydettiin, tai pahimmassa tapauksessa henkilö voi menettää henkensä. Tarkastuspisteiden maksuista voi

⁴⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁵⁰ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

⁵¹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

⁵² Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁵³ UNHCR; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

⁵⁴ Goobjoog News 5.12.2017.

⁵⁵ Mogadishussa asuva somalitutkija.

⁵⁶ Mogadishussa asuva somalitutkija.

⁵⁷ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

⁵⁸ Mogadishussa asuva somalitutkija.

⁵⁹ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

muodostua merkittävä kustannuserä. Virkamiehelle summa voi kasvaa kuukauden aikana useamman sadan euron suuriseksi. Kustannuksia kaupungin asukkaille aiheuttavat myös toistuvat puhelut, joita he joutuvat jatkuvasti tekemään saadakseen ystävilta ja sukulaisilta päivitettyä turvallisuusolosuhdetietoa.⁶⁰

Diasporasta palaavien rooli Somaliassa on kasvanut. Monet palaajista ovat saaneet koulutuksen ulkomailla, ja palatessaan he tuovat osaamisensa entisen kotimaansa käyttöön. Heillä on ammattitaitoa ja usein myös pääomia yritysten, kuten hotellien ja ravintoloiden perustamiseksi. Diasporasta palaavilla ja heidän investoinneillaan on ollut merkittävä piristävä vaikutus Somalian talouteen. Sen merkitys pitkällä tähtäimellä on suurempi kuin kansainvälisen yhteisön tuella.⁶¹ Edelleen jatkuvasta epävakaudesta huolimatta elämä Mogadishussa ja Kismayossa on vilkastunut silmiinpistävästi viimeisen kolmen vuoden aikana.⁶²

1.2. Tilanne Jubamaassa ja Kismayossa

Al-Shabaabin vaikutus on vahvimmillaan Jubamaan osavaltioon kuuluvassa Middle Jubban maakunnassa. Maakunta on lähes täysin sen kontrolloimaa aluetta. Jubamaan hallinnon vaikutuspiiri ulottuu n. 25 - 30 kilometriä Kismayosta pohjoiseen ja koilliseen. Kismayon länsipuolella etäisyys vahvempaan al-Shabaabin läsnäoloon on n. 60 kilometriä. Gedon alue on Jubamaan hallinnon kontrollissa, kuten on myös 80 % Lower Jubban maakunnasta. Lower Jubban eteläosat - Kismayon eteläpuolelta Kenian rajalle - ovat al-Shabaabin kontrollissa. Lisäksi järjestö kontrolloi Jubba-joen laaksoa. Bualesta on määrä tehdä Jubamaan hallinnon pääkaupunki, mutta tällä hetkellä se on al-Shabaabin hallinnassa - kuten ovat myös Jubba-joen varrella sijaitsevat Jilib ja Sakow.⁶³ Jubba- ja Shabelle-jokien välinen alue on al-Shabaabille tärkeä, koska alue on viljelyn kannalta hedelmällistä, mikä tarkoittaa järjestön kannalta hyvää verotuspotentiaalia.⁶⁴

Kismayossa on sattunut useita turvallisuusvälikohtauksia. Viimeisen vuoden aikana kaupungissa on tehty 10 pommi-iskua ja 8 käsikranaattihyökkäystä, joista useimmat ovat olleet al-Shabaabin tekemiä. Lisäksi kaupungissa on sattunut Jubamaan joukkojen keskinäisiä yhteenottoja. Salamurhia kaupungissa ei sen sijaan ole koettu, toisin kun pääkaupungissa Mogadishussa.⁶⁵

Kismayossa teiden varsilla on tarkastuspisteitä ja niiden yhteydessä jokaiselta läpikulkijalta peritään 5 - 10 US \$.⁶⁶

Jubamaan nykyisellä hallinnolla on vahva al-Shabaab -tausta. Jubamaan presidentti Sheikh Ahmed Madobe on entinen Ras Kamboni -järjestön johtaja, ja Ras Kamboni taisteli aiemmin al-Shabaabin rinnalla Somalian hallitusta vastaan. On mahdollista, että nykyhallinto ja al-Shabaab kommunikoivat jossain määrin keskenään ja tietävät miten tulla toimeen toistensa kanssa. Joidenkin vahvistamattomien tietojen mukaan osapuolilla olisi keskinäinen sopimus toistensa rauhaan jättämisestä. Tosin osapuolten mahdollinen vuorovaikutus ei ole estänyt täysin al-Shabaabia tekemästä iskuja. Turvallisuusvälikohtausten määrä on kuitenkin Kismayossa pienempi kuin Mogadishussa.⁶⁷

⁶⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija.

⁶¹ Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälinen järjestö B.

⁶² Kansainvälinen järjestö B.

⁶³ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁶⁴ Kansainvälinen järjestö B.

⁶⁵ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁶⁶ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁶⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

1.3. Liikkumismahdollisuudet Somalian etelä- ja keskiosissa

Mitkään Lower ja Middle Shabellen kautta kulkevista merkittävistä kuljetusreiteistä ei ole tällä hetkellä kulkukelpoisia, koska ne ovat al-Shabaabin hallussa. Maantiekuljetukset ovat alttiita kidnappauksille ja erilaisille maksuille. Tästä johtuen YK:n ja AMISOM-joukkojen täydennyskuljetukset ja liikkuminen on hoidettava lentoteitse, mikä lisää yleisiä toimintakustannuksia merkittävästi.⁶⁸

Somalian hallitusta tukevat turvallisuusjoukot ovat yrittäneet ottaa haltuunsa ja varmistaa piirikuntien pääkaupungit yhdistävät maantiet. Osan maanteistä se on saanut al-Shabaabilta haltuunsa, mutta järjestö kykenee edelleen hyökkäämään tärkeimpien maanteiden varsilla. Yleensä isoimpien kaupunkien keskustat ja ympäristöt ovat n. 30 - 40 kilometrin säteellä suhteellisen turvallisia al-Shabaabin uhalta ja niiden alueella on jokseenkin turvallista liikkua. Tilanne on parantunut monissa kaupungeissa, kuten Jowharissa, Dolowissa, Beletweynessä ja Baidoassa verrattuna tilanteeseen viisi vuotta sitten.⁶⁹

Kaupunkien välillä maanteitä pitkin liikkuminen Somalian eteläosissa sisältää riskejä, sillä al-Shabaab kykenee kontrolloimaan merkittävää osaa alueen maaseudusta.⁷⁰ Yksityiset ihmiset, joilla on varaa, ja joiden on välttämätöntä matkustaa maan sisällä, käyttävät lentoyhteyksiä.⁷¹ Maan sisällä on suhteellisen kattava lentoreittiverkosto.⁷² Maakuntien pääkaupunkeihin pääsee lentokoneella. Maan sisäiset lennot maksavat keskimäärin \$ 100 - \$ 200 suuntaansa.⁷³ Mogadishusta Baidoan lentäminen maksaa n. \$ 200.⁷⁴ Ne joilla ei ole riittävää varallisuutta, joutuvat riskeistä huolimatta matkustamaan busseilla. Sadekauden aikana maantieverkosto saattaa mennä käyttökelvottomaan kuntoon.⁷⁵

Maanteiden varsilla on tarkastuspisteitä, joita pitävät niin Somalian hallitusta tukevat turvallisuusjoukot, kuin al-Shabaab. Tarkastuspisteellä vaaditaan henkilöllisyystodistus, selvitetään matkustajan taustat ja millä asialla ihminen liikkuu. Ihmiset yleensä tuntevat toisensa, ja jos mukana on joku, joka "ei kuulu joukkoon", hän erottuu muista ja tulee tunnistetuksi.⁷⁶ Tunnistamisessa auttaa mm. henkilön puhuma murre tai aksentti.⁷⁷ Moni ulkomailta Somaliaan palaava pyrkii turvallisuussyistä välttämään matkustamista kaupunkien ulkopuolella. Heidän mukaansa heidät voi tunnistaa somalian kielen aksentista, kävelytyylistä ja paremmasta ryhdistä. He yleensä hakeutuvat kaupunkiin, missä on etuudestaan paluudiasporan jäseniä.⁷⁸

Al-Shabaabilla on liikkuvia tarkastuspisteitä sen valvomilla alueilla, ja niiden yhteydessä läpi kulkevilta ihmisiltä peritään maksuja. Ellei läpikulkija suostu maksamaan, hänet voidaan pidättää tai surmata. Jälkimmäinen vaihtoehto on kuitenkin harvinaisempaa. Varmaa on kuitenkin, että ilman muutaman dollarin maksua läpi ei ole pääsyä.⁷⁹ Järjestö vaatii lisäksi, että sen alueella matkustavalla naisella tulee olla miespuolinen holhooja mukanaan. Ilman holhoojaa matkustava nainen joutuu kuulusteltavaksi ja selvittämään miksei holhooja ole mukana, sekä palaamaan takaisin sinne mistä tulikin.⁸⁰

⁶⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁶⁹ Kansainvälinen järjestö B.

⁷⁰ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

⁷¹ Somalialinen naisjärjestö.

⁷² Kansainvälinen järjestö B.

⁷³ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja; Kansainvälinen järjestö B.

⁷⁴ Somalialainen naisjärjestö.

⁷⁵ Kansainvälinen järjestö B.

⁷⁶ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

⁷⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

⁷⁸ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

⁷⁹ Kansainvälinen järjestö B.

⁸⁰ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

Kismayon kaupungissa voi liikkua paikasta toiseen vapaasti, mutta mitä tahansa voi sattua. Kaupungissa toimii yksityisiä busseja ja takseja, mutta matkustaminen sisältää aina riskejä. Ihmiset ovat aseistautuneita. Viimeisen vuoden aikana kymmeniä ihmisiä on saanut surmansa Jubamaan alueella harhaluodeista, teiden tarkastuspisteillä esiintyneen väkivallan seurauksena ja maanomistuskiistoista aiheutuneista konflikteista. Osa uhreista on ollut naisia. Somalian hallitusta tukevat turvallisuusjoukot voivat ottaa keskenään yhteen, ja lisäksi al-Shabaabin hyökkäyksen uhka on koko ajan olemassa. Väärään aikaan väärässä paikassa oleminen voi olla kenelle tahansa kohtalokasta. Riskien vuoksi ihmiset matkustavat yleensä vain jos on pakko, kuten esimerkiksi jos perheenjäsenellä on hautajaiset.⁸¹

1.4. Al-Shabaabin uhka

Viimeisten kuukausien aikana järjestö ei ole kyennyt toteuttamaan monimutkaisia ja paljon suunnittelua vaativia iskuja. On mahdollista, että järjestö on menettänyt toimintakapasiteettiaan, mikä saattaa muuttaa samalla järjestön toimintatähtäystä aiempaa yksinkertaisempiin hyökkäyksiin. Poliittisten johtajien ja vaikuttajien salamurhat lisääntyivät viimeisten vaalien jälkeen ja siitä oli tulossa vakava ongelma.⁸²

Moraalisen käyttäytymisen, pukeutumisen ja hiusten pituuden valvominen eivät ole tällä hetkellä keskeisellä sijalla al-Shabaabin näkökulmasta. Järjestö priorisoi iskukohteiden merkitystä, eivätkä edellä mainitut kysymykset ole tärkeysjärjestyksen kärkipäässä. Järjestöllä kestää kolmisen kuukautta seurata potentiaalisen iskukohteen liikkeitä ja 45 päivää suunnitella häneen kohdistuva isku. Moraalisen käyttäytymisen valvomisen sijasta olennaisempaa on se, että maksaa veroa järjestön vaatimalla tavalla.⁸³

Al-Shabaabin tarkastuspisteillä järjestö pitää epäilyttävinä erityisesti nuoria miehiä ja naisia, sekä ketä tahansa, joiden oletetaan työskentelevän kansalaisjärjestöissä tai Somalian hallinnossa.⁸⁴ Tämä koskee myös alemman tason virkailijoita. Henkilöt, jotka työskentelevät hallinnossa tai kansalaisjärjestöissä, eivät uhasta johtuen kerro työpaikastaan muille. Väestön keskuudessa vallitsee epäluottamus muita ihmisiä kohtaan ja oman turvallisuuden vuoksi riskiryhmään kuuluvan on syytä pitää matalaa profiilia, vuokrata talo turvalliselta alueelta ja pyrkiä pysyttelemään sisätiloissa.⁸⁵

Potentiaaliseen riskiryhmään kuuluvat henkilöt eivät voi liikkua Somalian sisällä vapaasti ja varautumatta turvallisuusuhkaan. Heidän pitää lähteä töistä aikaisin, suunnitella liikkumisensa tarkkaan, vaihdella jatkuvasti käyttämiään reittejä, ja varautua uhkiin turvamiehillä.⁸⁶

Tavalliset siviilit, jotka eivät aiheuta ongelmia kenellekään ja joilla ei ole kytköksiä vihollisiksi katsottuihin osapuoliin tai ryhmiin, so. eivät asetu al-Shabaabin vihollisprofiiliin, ovat yleisesti ottaen turvassa ja voivat elää normaalia elämää. He voivat liikkua missä vain, kunhan maksaa järjestön edellyttämät verot.⁸⁷ Mutta heidänkin on oltava varuillaan. Pelkästään älypuhelimien hallussapito ja löytyminen al-Shabaabin tarkastuspisteellä aiheuttaa vakavan riskin väkivallalle.

⁸¹ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁸² Kansainvälinen järjestö B.

⁸³ Mogadishussa asuva somalitutkija.

⁸⁴ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁸⁵ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

⁸⁶ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁸⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

Riskiryhmiin kuulumattomienkin on syytä käyttää vanhanaikaisempaa puhelinta ja poistettava puhelimesta mahdollisesti riskiä lisäävät yhteystiedot.⁸⁸

Al-Shabaab voi muodostua uhaksi siviilille, mikäli järjestöllä on perusteita tulkita henkilön toimivan yhteistyössä hallituksen kanssa. Tällöin hänen siviilistatuksensa katoaa järjestön silmissä ja hänestä tulee vihollinen ja oikeutettu iskukohde. Joskus järjestö voi tehdä erehdyksiä ja iskeä väärään kohteeseen, minkä seurauksena syntyy siviiliuhreja. Järjestö ei kuitenkaan pidä sitä ongelmana, koska sen tulkinnan mukaan uhrilla on paikka paratiisissa.⁸⁹

Kun AMISOM ja turvallisuusjoukot ovat vetäytyneet syystä tai toisesta kaupungista, on al-Shabaab ottanut kaupungin välittömästi haltuunsa. Tätä on tapahtunut muutamia kertoja eri osissa Somaliaa. Vallanpitäjän vaihtuessa kaupungissa tai kylässä on hallinnon avainpaikoilla olleita henkilöitä voitu epäillä yhteistyöstä vihollisen kanssa, mikä on pahimmassa tapauksissa voinut johtaa teloituksiin tai muihin vakaviin oikeudenloukkauksiin. Yleensä tavalliset asukkaat eivät ole olleet oikeudenloukkausten kohteena. Väkivaltaa on käytetty pelotteena väestön kontrolloimiseksi. Yleinen ilmapiiri on pelon sävyttämä. Ihmiset ovat epävarmoja ja pelkäävät, että mitä tahansa voi tapahtua koska tahansa.⁹⁰

Al-Shabaab kykenee periaatteessa eliminoimaan sen riveistä karanneet taistelijat Somalian kaikissa osissa. Tällaisista ei kuitenkaan ole raportoitu usein, varsinkaan Puntmaan ja Somalimaan osalta. Järjestöllä on hyvät ja kattavat verkostot ja sillä on ihmisiä monissa paikoissa. Järjestö on osoittanut olevansa erittäin tehokas kaikessa toiminnassaan.⁹¹ Mogadishussa asuvan tutkijan mukaan järjestöllä on hyvin tiedossa armeijan suunnitelmat ja liikkeet.⁹²

Entisen al-Shabaab-komentajan Mukhtar Robowin ja sadan taistelijan lähtö järjestöstä hänen mukanaan, sekä Robowin aktiivinen kampanjointi al-Shabaabia vastaan voi muuttaa turvallisuustilannetta nopeastikin. Kyseessä voisi olla ratkaiseva käännekohta, joka saisi yhä useammat taistelijat lähtemään järjestön riveistä. Sen seurauksena Somalian turvallisuustilanne voi parantua muutamassa vuodessa merkittävästikin. Tärkeätä olisi kyetä integroimaan järjestöstä mahdollisesti lähtevät entiset taistelijat takaisin yhteisöihinsä. Tämä edellyttäisi näiden paikallisten yhteisöjen tukemista. Vaikka kyseinen skenaario toteutuisikin, vie maan olosuhteiden pysyvämpi vakiintuminen vuosia.⁹³

---

⁸⁸ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

⁸⁹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁹⁰ UNHCR.

⁹¹ UNHCR.

⁹² Mogadishussa asuva somalitutkija.

⁹³ Kansainvälinen järjestö B.

1.5. Al-Shabaabin rekrytointi, pakkoavioliitot ja toiminnan rahoitus

Al-Shabaab rekrytoi taistelijoita niin vapaaehtoisesti kuin pakolla.⁹⁴ Islamilaisten tuomioistuinten liiton toiminnan aikana 90 % al-Shabaabin taistelijoista liittyi järjestöön vapaaehtoisesti, koska somalialaiset halusivat tuolloin taistella maassa olleita etiopialaisia joukkoja vastaan.⁹⁵ Tilanne on kuitenkin muuttunut ja vapaaehtoisten määrä on vähentynyt. Heitä kuitenkin on edelleen.⁹⁶ Eniten vapaaehtoisia on ollut Middle Jubban, Lower Jubban ja Lower Shabellen maakuntien alueella.⁹⁷

Liittyminen on usein monien tekijöiden summa ja se voi sisältää uskonnollisia ja ideologisia syitä, mutta usein se on monelle pragmaattinen ratkaisu, jonka perusteena ovat taloudelliset ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset.⁹⁸ Vaikka kyse on monen kohdalla vapaaehtoisesta liittymisestä al-Shabaabiin, taustalla on usein käytännössä muiden toimivien vaihtoehtojen puute.⁹⁹ Liittyminen voi olla kurjuuden ja epävakauden keskellä käytettävissä olevista huonoista vaihtoehtoista paras, jonka avulla yksilöt pyrkivät turvaamaan oman ja perheensä taloudellisen ja fyysisen turvallisuuden.¹⁰⁰ Jotkut liittyvät järjestöön saadakseen sen avulla suojaa aseellisten ryhmien ryöstelyä vastaan tai saadakseen takaisin rosvojoukkojen haltuun ottamat maat.¹⁰¹

Liittymisessä on kyse selviytymisstrategiasta. Muutama lähde kertoi tapauksesta, missä perhe pyrki optimoimaan asemansa epävakauden keskellä siten, että yksi poika toimi al-Shabaabissa, yksi Somalian turvallisuusjoukoissa ja yksi paikallisessa aseistautuneessa klaanijoukossa.¹⁰²

Liittymiseen voi motivoida myös paikallinen klaanidynamiikka.¹⁰³ Järjestön tukeminen voi tarjota klaanille keinon kamppailla paikallisesti vallasta muiden klaanien kanssa. Al-Shabaabin avulla klaani voi turvata paremmin yhteisön aseman klaanien keskinäisessä konfliktissa.¹⁰⁴

Raha on yksi keskeinen houkutin järjestöön liittymiseksi. Työttömyys Somaliassa on korkeaa ja järjestö kykenee maksamaan taistelijoilleen sen verran, että rivimies kykenee elättämään perhettään. Järjestö voi maksaa taistelijoilleen n. \$ 50¹⁰⁵ - \$ 200¹⁰⁶ kuukaudessa. Palkka voi olla enemmän kuin turvallisuusjoukkojen sotilaille. Lisäksi turvallisuusjoukkojen sotilaiden ja poliisien palkat ovat usein kuukausien ajan maksamatta. Sotilaat ja poliisi eivät kykene elättämään perheitään ja kouluttamaan lapsiaan, minkä vuoksi he joutuvat hankkimaan ansioita muilla keinoin. Joidenkin tietojen mukaan al-Shabaab lupaa lisäksi taistelijoilleen eräänlaisen vakuutuksen, jonka mukaan menehtyneen taistelijan perheestä pidetään huolta.¹⁰⁷

Al-Shabaab rahoittaa toimintaansa ja palkkakuluja keräämällä Somalian eri osissa yksityisiltä ihmisiltä ja yrityksiltä veroja ja teiden tarkastuspisteillä maksuja. He keräävät veroa myös pääkaupungissa Mogadishussa. Järjestön taktiikka muistuttaa mafian toimintatapaa. Ne, jotka

⁹⁴ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁹⁵ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁹⁶ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁹⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

⁹⁸ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

⁹⁹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁰⁰ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁰¹ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹⁰² Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁰³ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen järjestö B; UNHCR.

¹⁰⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; UNHCR.

¹⁰⁵ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁰⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁰⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

eivät halua syystä tai toisesta maksaa järjestön vaatimia maksuja, voidaan surmata, heidän omistamansa liikehuoneisto voidaan polttaa, tai he voivat joutua kokemaan jotain muuta väkivaltaa. Yleensä järjestö varoittaa muutamia kertoja ennen kuin se ryhtyy toimenpiteisiin. Järjestön hallinnassa on merkittävä osa puuhiilikaupasta ja lisäksi he salakuljettavat norsunluuta. Sillä on ilmeisesti myös ulkomaisia rahoittajia, joilta se saa taloudellista tukea.¹⁰⁸

Vapaaehtoiselle rekrytoinnille pääkaupunki on vähemmän hedelmällistä maaperää.¹⁰⁹ Bakaran torilta on kuitenkin saatavilla al-Shabaabin rekrytointivideoita. Ne ovat hyvin tehtyjä ja propaganda on nuoriin vetoavaa. Järjestö osaa kiteyttää etevästi nuorten kokemukset sosiaalisesta, poliittisesta ja taloudellisesta syrjäytymisestä ja kertoa kuka on siihen syyllinen. He kertovat myös nuorille miten ongelmat voidaan ratkaista. Mogadishussa asuvan somalitutkijan mukaan al-Shabaab osaa puhua hyvin nuorille, kun taas hallituksen tapana on puhua nuorista.¹¹⁰

Järjestö saa kannatusta edelleen myös diasporasta. Jotkut itsemurhaiskun tehneistä ovat palanneet Somaliasta ulkomailta. Kannatus diasporassa on kuitenkin oletettavasti vähäisempää kuin Somaliassa.¹¹¹

Al-Shabaabin riveissä taistelee myös ulkomaisia *jihadisteja*, joista monet ovat tulleet Keniasta tai arabimaista. Osa heistä on kuitenkin jo lähtenyt Somaliasta miehittämättömien lennokki-iskujen ja Somalian *Danaab*-erikoisjoukkojen iskujen pelossa.¹¹²

Al-Shabaab rekrytoi/pakottaa edelleen alaikäisiä riveihinsä.¹¹³ Rekrytointiuhka koskee niin tyttöjä kuin poikia.¹¹⁴ Nuorimmat rekrytoidut ovat olleet 8-vuotiaita lapsia. Järjestö pakottaa sen vaikutuspiiriin kuuluvilla alueilla naisia ja tyttöjä avioliittoon järjestön taistelijoiden kanssa.¹¹⁵ Viitteitä siitä, että pakkoavioliittoja tapahtuisi myös pääkaupungissa, ei kuitenkaan ole.¹¹⁶ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijän mukaan tyttöjä olisi pakotettu paitsi puolisoiksi al-Shabaabin taistelijoille, myös taistelutoimintaan.¹¹⁷

Al-Shabaabilla oli syyskuussa 2017 aktiivinen alaikäisiin kohdistuva rekrytointikampanja Bayn alueella. He pakottivat tietyillä alueilla perheitä, joilla oli enemmän kuin yksi lapsi, luovuttamaan yhden lapsen al-Shabaabille. Tämä ajoi useita perheitä pakoon kyseisiltä alueilta. Samaan aikaan tuhannet perheet pakenivat tehostetun rekrytoinnin ja korotetun zakat-veron vuoksi al-Shabaabin kontrolloimilta alueilta Galgaduudin eteläosista Adadoon ja sen lähialueille nousseisiin uusiin IDP-leireihin.¹¹⁸ Loka-marraskuussa 2017 al-Shabaab järjesti alaikäisten rekrytointikampanjan Lower- ja Middle Shabellen maakunnissa.¹¹⁹ Järjestön rekrytoinnit, läsnäolo ja ideologinen vaikuttaminen kylissä ovat lisääntyneet vuoden 2018 tammikuussa myös Kenian puolella.¹²⁰

Rekrytointiin liittyy usein ideologista ja uskonnollista propagandaa ja painostusta.¹²¹ Järjestö kouluttaa ja aivopesee alaikäiset taistelijoikseen ja tekee heistä rikollisia niin, etteivät he enää katso voivansa lähteä järjestöstä. Toisin kuin maaseudulla, järjestö tuskin kykenee Mogadishussa

¹⁰⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁰⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹¹⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹¹¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹¹² Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹¹³ Kansainvälinen järjestö B; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹¹⁴ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹¹⁵ Kansainvälinen järjestö B; Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹¹⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹¹⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹¹⁸ UNHCR.

¹¹⁹ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹²⁰ UNHCR.

¹²¹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

pakottamaan uusia taistelijoita riveihinsä.¹²² Maaseudulla järjestön rekrytoijat voivat vaatia klaaneja, kylän vanhimpia, perheitä, kouluja tai moskeijoita luovuttamaan nuoria taistelijoiksi koulutettaviksi.¹²³

Lokakuussa 2017 al-Shabaab kiinnitti enemmän huomiota kouluihin ja pakotti useita kouluja omaksumaan järjestön *sharia*-pohjaisen opetussuunnitelman. Monet perheet lähtivät pakoon, koska vanhemmat eivät halunneet lapsiensa käyvän kyseisiä kouluja ja omaksuvan al-Shabaabin vaatimaa ideologiaa. Myös monet opetussuunnitelmasta eri mieltä olevat opettajat pakenivat.¹²⁴

Järjestö voi rekrytoinnin yhteydessä uhata taloudellisilla sanktioilla. Se voi esimerkiksi ottaa paimentolaisten kamelit pantiksi. Tarpeen tullen järjestö voi käyttää väkivaltaa vastaan hangoittelijoita vastaan. Sillä on erilaisia keinoja saadakseen sen, mitä he tarvitsevat.¹²⁵ Käytännössä al-Shabaabille ei voi sanoa ei. Pahimmassa tapauksessa järjestö voi surmata.¹²⁶

Hallituksen valvomilla alueilla, kuten esimerkiksi Kismayossa, pelko rekrytoinnista, kidnappauksista, zakat-verosta ja pakkoavioliitosta on pienempi kuin al-Shabaabin vaikutuspiirissä olevilla alueilla.¹²⁷ Tämän vuoksi monet ihmiset pakenevat järjestön aiheuttamaa uhkaa ja rekrytointeja hallituksen valvomille alueille. Hallituksen valvomilla alueilla on suhteellisesti ottaen turvallisempaa, mutta sielläkään se ei ole täysin taattu, vaan mitä tahansa voi sattua.¹²⁸

1.6. Al-Shabaabin kannatuksen taustaa

Klaanien keskinäiset ristiriidat, marginaaliryhmien heikko asema, toimimaton hallinto sekä palveluiden ja oikeussuojan puute ruokkivat al-Shabaabin kannatusta ja ylläpitävät konfliktia.¹²⁹ Yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus ja turvattomuus tarjoavat al-Shabaabille mahdollisuuden esiintyä rauhan ja oikeudenmukaisuuden puolustajana. Järjestö hyödyntää klaanien välillä esiintyviä ristiriitoja ja konflikteja opportunistisesti oman asemansa pönkittämiseksi. Tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan se manipuloi klaanidynamiikkaa ja ruokkii paikallista epävakautta, koska alueilla missä on epävakautta, on al-Shabaabilla paremmat mahdollisuudet toimia. Puolestaan siellä missä on vakaampaa ja rauhallista, se on vaikeampaa. Tästä käyvät esimerkkeinä Puntmaa ja Somalimaa, joissa hallinnon perusrakenteet ja instituutiot kutakuinkin toimivat.¹³⁰

Ristiriitoja ja valtataisteluja sisältävä paikallinen klaanidynamiikka toimii al-Shabaabin eduksi. Se on saanut kannattajia paikallisilta vähemmistöryhmiltä, joille se on tarjonnut mahdollisuuden kasvattaa suhteellista valta-asemaa.¹³¹ Al-Shabaabin kannatus on ollut suurinta niillä alueilla, missä marginaaliryhmiin kuuluvien lukumäärä on suuri, ja missä sosiaalinen, taloudellinen ja oikeudellinen epäoikeudenmukaisuus on merkittävää.¹³² UNHCR:n mukaan al-Shabaab on mennyt kyliin, missä paikallinen vähemmistöklaani on kokenut alistamista ja oikeudenloukkauksia valtaklaanien taholta, ja luvannut sille liittoutumisen myötä lisää valtaa.¹³³

¹²² Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹²³ Mogadishussa asuva somalitutkija; Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹²⁴ UNHCR.

¹²⁵ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹²⁶ UNHCR.

¹²⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹²⁸ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.; UNHCR.

¹²⁹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen järjestö B.

¹³⁰ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹³¹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen järjestö B.

¹³² Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹³³ UNHCR.

Somalian sisällä toimii useita aseistautuneita ryhmiä ja Al-Shabaabiin liittyminen voi olla keino selvitä hengissä, saada suojaa muiden ryhmien tekemiä oikeudenloukkauksia vastaan ja turvata hallussa oleva omaisuus.¹³⁴ Esimerkiksi Hirshabellen alueella on pitkään jatkunut kiista Abgaalklaanin ja vähemmistöryhmiin kuuluvan Shiidle-banturyhmän välillä. Shiidlet ajettiin mailtaan parikymmentä vuotta sitten, mikä aiheuttaa edelleen konflikteja shiidlejen ja Hawiye-ryhmien välillä. Vastaavia maanomistukseen liittyviä kiistoja on useilla alueilla eri osissa maata.¹³⁵ Vähemmistöryhmät ovat yleensä vähemmän aseistautuneita ja kykeneviä puolustamaan itseään. Al-Shabaab tarjoaa mahdollisuuden saada oikeutta.¹³⁶

Jubamaan alueella paikalliset klaanit katsovat hallinnon ja sen turvallisuusjoukkojen olevan Darood/Ogaden -klaanin hallussa.¹³⁷ Vastaavaa kehitystä on tapahtunut jossain määrin myös Hirshabellen osavaltiossa, missä Hawiye-klaanin alaryhmät ovat olleet dominoivassa asemassa.¹³⁸ Yhteistyö al-Shabaabin kanssa on tarjonnut heikommassa asemassa oleville klaaneille mahdollisuuden haastaa paikallinen valtaklaani.¹³⁹

Toinen al-Shabaabin menestykseen vaikuttava tekijä on Somalian hallinnon toimimattomuus. Jos Somalian hallintojärjestelmä täyttäisi tehtävänsä asianmukaisella tavalla, ei somaliväestöllä olisi tarvetta turvautua al-Shabaabin tarjoamiin palveluihin.¹⁴⁰ Tällä hetkellä maan etelä- ja keskiosissa on alueita, jotka eivät ole kenenkään hallinnassa, eikä niillä ole mitään hallintoa saati palveluita.¹⁴¹ Siellä missä palveluita on tarjolla, niiden laatua heikentävät korruptio ja väärinkäytökset.¹⁴² Asianmukaisia julkisia palveluita ei juuri ole tarjolla, koska veronkanto on olematonta eikä palveluihin ole resursseja. Ilman peruspalveluita Somalian julkisen hallinnon on vaikea saada väestön luottamusta.¹⁴³

Somalian hallinnon jättämä valtatyhjiö mahdollistaa al-Shabaabin toiminnan ja vallankäytön.¹⁴⁴

“Al-Shabaab survives because of corruption, mismanagement, impunity, injustice and ultimately because of lack of governance, lack of state, rule and law.”¹⁴⁵

Esimerkiksi oikeussuojan osalta al-Shabaabin tuomioistuimia ja oikeudenkäyttöä pidetään selvästi parempana kuin Somalian hallinnon oikeuslaitosta, joka on korruptoitunut ja tehoton.¹⁴⁶ Myös maan vankeinhoitolaitoksessa on vakavia puutteita. Vankiloiden resursointi ja toimintakapasiteetti ovat puutteellisia. Usein rikoksesta epäilty joudutaan vapauttamaan pian pidätyksensä jälkeen, koska resurssit ovat riittämättömiä (ei ole vettä eikä ruokaa) hänen ylläpitämiseensä esitutkinnan aikana ja oikeusprosessin asianmukaiseen läpiviemiseen.¹⁴⁷ Al-Shabaabin tuomioistuinten oikeudenkäyttöä pidetään sen sijaan oikeudenmukaisena, läpinäkyvänä ja tehokkaana. Tämän vuoksi monet pääkaupungin asukkaista matkustavat tarpeen tullen kaupungin ulkopuolelle järjestön ylläpitämään tuomioistuimeen saadakseen oikeussuojaa

¹³⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹³⁵ Kansainvälinen järjestö B.

¹³⁶ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹³⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen järjestö B.

¹³⁸ Kansainvälinen järjestö B.

¹³⁹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁴⁰ UNHCR.

¹⁴¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

¹⁴² Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁴³ Kansainvälinen järjestö B.

¹⁴⁴ UNHCR.

¹⁴⁵ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

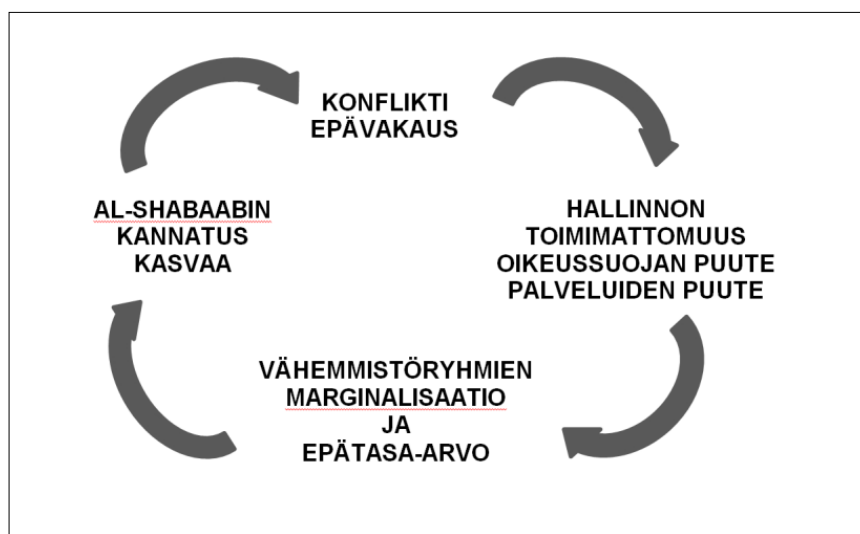
¹⁴⁶ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A; UNHCR.

¹⁴⁷ UNHCR.

erilaisiin kiistakysymyksiin. Al-Shabaabin tuomioistuimet eivät ole paras tapa jakaa oikeutta, mutta niitä pidetään kuitenkin parempana kuin hallituksen tuomioistuinta.¹⁴⁸ Al-Shabaab myös valvoo, että sen määräämiä tuomioita noudatetaan. Viime kädessä al-Shabaab on surmannut henkilöitä, jotka eivät ole toimineet sen tuomioistuimen ratkaisun edellyttämällä tavalla. Turvautuminen al-Shabaabin tuomioistuihin on ollut niin yleistä, että Somalian hallinto on kieltänyt rangaistusten uhalla väestöä käyttämästä niitä.¹⁴⁹

Somalialaisen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntijan mukaan Somalian konflikti ruokkii itse itseään: Toimimaton hallinto ja tiettyihin ryhmiin kohdistuva marginalisaatio sekä yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus vahvistavat al-Shabaabin kannatusta ja toimintakykyä. Järjestö aiheuttaa lisää epävakautta, mikä heikentää entisestään hallinnon toimintakykyä ja mahdollisuuksia tarjota oikeussuojaa ja muita välttämättömiä palveluita väestölle.¹⁵⁰

Kuvio 1: Epävakauden noidankehä

Al-Shabaabin kannatuksen vähentäminen ja olosuhteiden vakauttaminen edellyttäisi kattavaa sovintoprosessia eri klaaniryhmien välillä.¹⁵¹ Pelkkä alueiden sotilaallinen haltuunotto al-Shabaabilta ei riitä, vaan samalla pitää kyetä puuttumaan klaanien keskinäisiin suhteisiin ja sovitteluun niiden välillä pitkään kyteineitä konflikteja.¹⁵² Lisäksi valtaklaanien on kyettävä paikallisella tasolla ottamaan huomioon eri vähemmistöryhmät ja jaettava valtaa tasapuolisesti kaikille ryhmille. Vahvimmat klaanit eivät voi ottaa yksipuolisesti valtaa omiin käsiinsä, sillä se mahdollistaa al-Shabaabin kaltaisten vastavoimien olemassaolon.¹⁵³ Erityisesti bantu-ryhmille pitäisi antaa enemmän mahdollisuuksia osallistua poliittiseen keskusteluun ja vaikuttamiseen. Sama tasapuolisuus pitäisi ottaa huomioon myös turvallisuusjoukkojen koostumuksessa. Turvallisuusjoukoissa pitäisi olla edustettuna kaikki klaanit. Muuten paikallisen väestön keskuudessa on voimakas epäluottamus niitä kohtaan.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A; UNHCR.

¹⁴⁹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁵⁰ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁵¹ Kansainvälinen järjestö B.

¹⁵² Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen järjestö B.

¹⁵³ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁵⁴ Kansainvälinen järjestö B.

2. Poliittinen kehitys ja klaanin merkitys

Somalian liittovaltion osavaltioiden muodostusprosessi on saatu päätökseen ja paikallishallinnot ovat aloittamassa toimintaansa. Yleisesti ottaen hallintorakenteiden sekä turvallisuusviranomaisten toiminnan kehittämisessä on edistytty. Prosessin yhteydessä liittovaltion asema suhteessa osavaltioihin on heikentynyt ja liittovaltion sekä osavaltioiden keskinäisissä suhteissa on esiintynyt jännitteitä. Samaan aikaan niin liittovaltion, kuin osavaltioiden hallintojen sisällä on tapahtunut yhteistyökykyä heikentävää sisäistä fragmentoitumista, eikä maan poliittinen kehitys ole vastannut sitä, mitä kansalaiset ovat odottaneet.¹⁵⁵

Osavaltioiden sisällä on ollut havaittavissa vallan keskittämistä alueella vahvassa asemassa olevan klaanin käsiin. Jubamaan hallinnossa Ogaden-klaanilla on keskeinen rooli, mikä on jättänyt muut ryhmät marginaalisempaan asemaan. Vastaavaa kehitystä on tapahtunut jossain määrin Hirshabellen osavaltiossa, missä puolestaan Hawiye-klaanin alaryhmät ovat olleet dominoivia.¹⁵⁶

Uskottavan hallinnon rakentaminen Somaliassa on vaikeaa, koska enemmistöllä somaliväestöstä ei ole omakohtaista kokemusta sellaisesta.¹⁵⁷ Heillä ei ole käytännön tietoa siitä, mitä tarkoittaa yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, vapaus ja tasa-arvo, tai mitä niiden varaan rakentuvan yhteiskunnan muodostaminen edellyttää. Nykyinen hallinto on klaanipohjainen ja perustuu pitkälti klaanikiintiöihin ja neuvotteluihin, missä jokainen klaani on pyrkinyt maksimoimaan omien jäsentensä määrän edistääkseen oman yhteisönsä etuja. Asennetta kuvastaa perinteinen somalialainen vertauskuva, missä valtio nähdään lypsävänä naaraskamelina, ja mitä enemmän hallinnossa on oman klaanin edustajia lypsämässä, sitä enemmän oma yhteisö hyötyy.¹⁵⁸

Klaanin merkitystä ei voi ylikorostaa Somaliassa. Se on keskeinen osa somalialaisen identiteettiä koko Somaliassa.¹⁵⁹ Käytännössä valtiota ja julkisia palveluita ei ole ollut vuosikymmeniin, ja ainoa toimija mihin yksilö on voinut luottaa ja miltä saada tukea, on oma klaani.¹⁶⁰ Klaaniyhteyksien ja -verkostojen avulla mahdollistuu pääsy erilaisiin palveluihin ja yhteiskunnallisiin valta-asemiin.¹⁶¹ Klaani on se toimija, joka auttaa ja jolta pyydetään apua silloin kun sille on tarvetta, myös turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Kansalaisuus ja siihen sisältyvät oikeudet ovat käsitteinä vieraita somalialaisille.¹⁶²

Yleisesti ottaen kaikki tarvitsevat Somaliassa oman klaaninsa tukea.¹⁶³ Klaani tarjoaa mahdollisuuden selvittää hengissä ja ratkoa elämiseen liittyviä ongelmia vaikeissa elinolosuhteissa.¹⁶⁴ Tässä suhteessa klaani on positiivinen voima. Se on olennaisen tärkeä myös kotoutumisprosessissa, kun henkilö palaa pakolaisuudesta tai diasporasta takaisin kotimaahansa.¹⁶⁵ Klaanijäsenyys on vastavuoroista ja jokaisen klaanin jäsenen edellytetään auttavan ja tukevan klaania ja sen jäseniä kaikin mahdollisin keinoin.¹⁶⁶ Yhteisöllisyys on vahvaa ja sitovaa. Yksilöllisiä valintoja, jotka ovat ristiriidassa yhteisön omaksumien periaatteiden ja

¹⁵⁵ Kansainvälinen järjestö B.

¹⁵⁶ Kansainvälinen järjestö B.

¹⁵⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

¹⁵⁸ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

¹⁵⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Airi Kähärä.

¹⁶⁰ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

¹⁶¹ UNHCR.

¹⁶² Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹⁶³ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

¹⁶⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Airi Kähärä.

¹⁶⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

¹⁶⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

sääntöjen kanssa, on vaikea tehdä. Pelko yhteisön ulkopuolella joutumisesta on erittäin vakava uhka.¹⁶⁷

Vallitsevassa kulttuurissa klaanijohtajien rooli on yhteiskunnallisesti tärkeämpi kuin poliitikkojen, kuten ministerin tai parlamenttiedustajan. Jokainen ministeri ja parlamentaarikko on ensisijassa klaaninsa edustaja ja vastuussa sille. Heidän tehtävänsä on puolustaa toimissaan klaanin etua. Klaanijohtaja voi kääntää niin halutessaan klaanin hallitusta vastaan. Klaaniyhteys on keskeisellä sijalla myös työelämässä. Rekrytointi julkisiin ja yksityisiin työpaikkoihin tapahtuu pitkälti klaanisuhteiden perusteella. Työntekijän palkkaavalla henkilöllä katsotaan olevan moraalinen velvollisuus rekrytoida ensisijassa omasta klaanista. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöä ei useinkaan valita tehtävään hänen osaamisen ja ammattitaidon perusteella, vaan koska hän kuuluu ”oikeaan” klaaniin. Joskus tämän seurauksena voi rekrytoiduksi tehtävään tulla osaamisensa puolesta sopimaton luku- ja kirjoitustaidoton henkilö.¹⁶⁸

Somalian nykyinen parlamentti on klaanipohjaisesti valittu ja kaikki keskeiset poliittiset instituutiot perustuvat klaanijakoon. Maassa on määrä järjestää seuraavat vaalit vuonna 2020 ja ne on tarkoitus järjestää suoran demokratian periaatteen mukaisesti. Tällöin jokainen äänioikeutettu voi äänestää klaanista riippumatta sopivaksi katsomaansa ehdokasta. Toteutuessaan tämä vähentäisi klaanien merkitystä. On kuitenkin oletettavaa, että vallitseva kulttuuri ei muutu nopeasti, vaan klaanien rooli säilyy vahvana tämänkin jälkeen yhteiskunnan eri sektoreilla, kuten virkanimityksissä, työpaikan saamisessa, poliittisessa järjestäytymisessä, resurssien jakautumisessa, jne.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ Airi Kähärä.

¹⁶⁸ Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

¹⁶⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

3. Palumuutto Somaliaan ja maan sisäinen muuttoliike

Somalian talous on nojannut ja nojaa edelleen vahvasti maatalouteen ja karjankasvatukseen. Niiden ohella energiasektori (puuhiili) ja kalastus ovat olleet tärkeässä roolissa. Kaupungeissa valtaosa väestöstä ansaitsee elantonsa itsenäisenä yrittäjänä epävirallisella sektorilla.¹⁷⁰

Maaseudulla vanhojen elinkeinojen ylläpitäminen elinvoimaisina on yhä vaikeampaa muuttuvissa ympäristöolosuhteissa ja pitkien kuivuusjaksojen seurattessa toisiaan yhä useammin. Viimeisen kuivuusjakson aikana paimentolaiset menettivät joillain alueilla 80 % karjastaan ja monet laitumet muuttuivat aavikoiksi. Karjan lukumäärän palauttaminen entiselleen kestää vuosia - sillä edellytyksellä, että sateet ovat normaalit ja laitumet pysyvät kunnossa.¹⁷¹

Yleisesti ottaen elinolosuhteet ovat maaseudulla hyvin karut. Siellä on pulaa vedestä, tieverkosto on olematon ja huonossa kunnossa. Mogadishun ulkopuolella palveluita on tarjolla vain vähän ja mm. terveystalot edellyttävät usein pitkää matkustamista. Odottavat äidit joutuvat usein matkustamaan pitkiä matkoja kättilön luokse tai toisin päin. Toisinaan kättilö saapuu paikalle, kun lapsi on jo syntynyt. Karjankasvattajille ei ole tarjolla eläinlääkärin palveluita. Palveluiden äärelle hakeutumista vaikeuttavat epävakaat turvallisuusolosuhteet.¹⁷²

Enenevässä määrin elinkelvottomaksi muuttuneelta maaseudulta väestö on muuttanut kaupunkoihin.¹⁷³ Esimerkiksi Baidoan kaupunki on kasvanut väkimmäältään kolme- tai nelinkertaiseksi aiempaan verrattuna.¹⁷⁴ Koska elinkeinomahdollisuudet maaseudulla ovat heikentyneet merkittäväällä tavalla, on paluu kotiseudulle vaikeampaa kuin aiemmin.¹⁷⁵

Kiihtyvä urbanisoituminen tuo mukanaan kasvavia sosioekonomisia ongelmia. Paimentolaisuudesta aiemman elantonsa saaneet joutuvat kaupungeissa asettumaan huonoihin hygieniaolosuhteisiin evakkoleireihin vailla elinkeinomahdollisuutta ja palveluita. Riskinä on kaupunkiympäristöjen ghettoistuminen ja rikollisuuden ja prostituution lisääntyminen.¹⁷⁶

Kaiken kaikkiaan Somaliassa on vähän mahdollisuuksia elämän rakentamiseksi, minkä vuoksi moni nuori pyrkii lähtemään esimerkiksi Eurooppaan paremman elämän toivossa. Joillekin al-Shabaabiin liittyminen tarjoaa mahdollisuuden elannon järjestämiseksi.¹⁷⁷

Urbanisaation myötä kaupunkien klanikoostumukset ovat muutoksessa, mikä aiheuttaa jännitteitä klanipohjaisissa valtarakenteissa. Jos maa siirtyy yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden periaatteen sisältäviin välittömiin vaaleihin - kuten suunnitelmassa on - saattaa esimerkiksi merkittävä muuttoliikkeen synnyttämä bantukeskittymä Mogadishussa haastaa vallitsevan klanipohjaisen valtaeliitin. Tämä saattaa aiheuttaa uuden konfliktin pidemmällä aikajänteellä.¹⁷⁸

Väestön keskittyminen kaupunkoihin on aiheuttanut enenevässä määrin maakiistoja. Diasporassa eläneet ja siellä menestyneet ovat palanneet kotiseudulle ja vaativat nyt aiemmin perheelle tai suvulle kuuluneita maita takaisin itselleen. Tämä on johtanut mm. Mogadishussa tuhansien IDP-leireillä asuneiden ihmisten häätöihin. Ongelmaa on kärjistänyt se, että niin yleiset, kuin

¹⁷⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹⁷¹ Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁷² Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

¹⁷³ Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälinen järjestö B.

¹⁷⁴ Kansainvälinen järjestö B.

¹⁷⁵ Kansainvälinen järjestö A.

¹⁷⁶ Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹⁷⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁷⁸ Kansainvälinen järjestö B; UNHCR.

maanomistussuhteita ja omaisuuden suojaa koskevat juridiset puitteet ovat kehittymättömät.¹⁷⁹ On oletettavaa, että maakiistoista aiheutuva konflikti tulee kiihtymään Mogadishussa.¹⁸⁰

Sisäinen muuttoliike ja paluumuutto ulkomailta on kohdistunut myös Kismayoon. Kaupungin asukasmäärä on kasvanut lyhyessä ajassa 30 %. Kismayon asukasluvun arvellaan olevan lähes 300 000. Sisäinen muuttoliike on tuonut kaupunkiin kaikkiaan 70 000 uutta asukasta. Ihmisiä on siirtynyt kaupunkiin muualta maan eteläosista paitsi kuivuutta, myös al-Shabaabia pakoon. Monet perheet ovat halunneet viedä lapsensa turvaan al-Shabaabin pakkorekrytoinnilta tai välttääkseen järjestön vaatimat verot.¹⁸¹

Etelän kaupunkeihin kohdistunutta kasvavaa väestöpainetta on lisännyt paluumuutto ulkomailta. Joidenkin arvioiden mukaan Dadaabista Somaliaan palanneista pakolaisista 80 % olisi palannut Jubamaan alueelle ja etenkin Kismayoon.¹⁸² Siellä osa palaajista on päätenyt IDP-leireihin. Joulukuun 2014 ja tammikuun 2018 välisenä aikana Dadaabista on palannut Somaliaan UNHCR:n mukaan kaikkiaan yli 75 000 pakolaista. Keskeinen syy paluupäätöksen tekemisessä on ollut Kenian viranomaisten uhkaus Dadaabin leirin sulkemisesta.¹⁸³

Dadaabin sulkemisuhasta aiheutunut paluumuuttoliike sattui huonoon aikaan, sillä kevääseen 2018 asti jatkuneen kuivuuden vuoksi Jubamaan alueella oli pulaa vedestä ja ravinnosta. Juomaveden laatu on huono, koska sen suolapitoisuus on korkea. Puhtaan juomaveden saamiseksi ihmisten on kaivettava aiempaa syvemmälle. Palveluita Kismayossa ei juuri ole tarjolla. Sairaalat ovat erittäin kehnossa kunnossa. Paikallinen koleranhoitokeskus on taivasalla oleva tila, missä potilaat makaavat vanhoilla sängyillä vierivieressä, vaikka potilaiden pitäisi olla eristettyinä. Alueen koulut ovat pääosin maksullisia yksityiskouluja, eikä paluumuuttajilla tai paikallisilla evakoilla ole varaa niihin. Kasvanut väestömäärä ja kysyntä ovat heikentäneet olosuhteita entisestään. Sairaaloihin hakeutuvien ihmisten määrä on kaksinkertaistunut aiempaan verrattuna. Myös työtilaisuuksia on vähemmän tarjolla.¹⁸⁴

Suuri palaajamäärä on nostanut asuntojen hintaa Kismayossa. Helpottaakseen pakolaisten paluuta Dadaabista, on jokaiselle leiriltä palanneelle annettu \$ 200, sekä erityinen kotoutumisavustus mm. asunnon hankkimiseksi. Vastaavaa tukea ei ole annettu maan sisältä, esimerkiksi Middle Jubban alueelta Kismayoon siirtyneille evakoille. Epätasa-arvoiseksi koettu kohtelu on aiheuttanut jännitteitä väestön keskuudessa.¹⁸⁵

Jubamaan hallinto kehotti vuoden 2016 aikana kahdesti UNHCR-järjestöä keskeyttämään pakolaisten vapaaehtoisen paluumuuton kurjien olosuhteiden vuoksi. Jubamaan hallinolla itsellään ei ollut riittävää kapasiteettia ottaa vastaan kaikkia palaajia, eikä Somalian keskushallinto kyennyt tukemaan vastaanotossa.¹⁸⁶

Puutteellisista olosuhteista huolimatta monet pakolaiset haluavat palata takaisin kotimaahansa, koska elämä pakolaisleireillä on vielä vaikeampaa. Leirielämä on näköalaton, ja vailla uudelleensijoitusmahdollisuuksia. Monet palaajista eivät kuitenkaan voi siirtyä al-Shabaabin aiheuttaman uhan vuoksi kotiseudulle Middle Jubban maakuntaan, minkä seurauksena he päätyvät usein Kismayoon.¹⁸⁷

---

¹⁷⁹ UNHCR.

¹⁸⁰ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁸¹ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹⁸² Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen järjestö B; UNHCR.

¹⁸³ UNHCR.

¹⁸⁴ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹⁸⁵ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹⁸⁶ UNHCR; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹⁸⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

Monet Dadaabista palaavista pakolaisista kuuluvat Digil-Mirifle -klaaniin tai marginaaliryhmiin, kuten bantuihin.¹⁸⁸ Marginaaliryhmiin kuuluvilla on yleisesti ottaen heikommät tukiverkostot Somaliassa, mikä tekee paluusta tavallista vaikeampaa. Marginaaliryhmiin kuuluvien on esimerkiksi rajallisemmat mahdollisuudet päästä osalliseksi humanitaarisesta avusta.¹⁸⁹

UNHCR ei tällä hetkellä edistä pakolaisten yleistä paluumuuttoa Dadaabista Somaliaan. Järjestö tukee ainoastaan yksittäisiä pakolaisia, jotka ovat tehneet omalla kohdallaan paluutarkaisun. Järjestö pyrkii tarjoamaan riittävästi ajan tasalla olevaa olosuhdetietoa paikallisista olosuhteista mahdollisille palaajille oikean tarkaisun tekemiseksi.¹⁹⁰

UNHCR on avustanut noin neljää sataa somalialaista pakolaista siirtymään takaisin Dadaabin pakolaisleirille, koska heillä oli paluun jälkeen erityisiä vaikeuksia Somaliassa. Paluusyinä olivat UNHCR:n mukaan turvattomuus, al-Shabaabin rekrytoinnin pelko, klaanien väliset konfliktit ja korkeat elinkustannukset mm. koulutuksen ja muiden peruspalveluiden osalta.¹⁹¹

Pakolaisten paluumuuton ja maan sisäisen muuttoliikkeen lisäksi Kismayoon on palannut diasporasta jonkun verran ihmisiä. Diasporasta palaavilla on yleensä kahden maan kansalaisuus, erityisosaamista sekä vahva tukiverkosto, joka auttaa työllistymään tai perustamaan oman yrityksen.¹⁹²

Vailla läheisiä perheenjäseniä tai muuta klaanin kautta muodostuvaa sosiaalista verkostoa olevan somalitaustaisen henkilön on vaikea palata Somaliaan. Henkilökohtaiset taloudelliset resurssit kompensoivat verkoston puutteita ja auttavat aloittamaan uuden elämän Somaliassa, koska paluumuuttaja voi varallisuutensa avulla ylläpitää itseään ja hankkia maksullisia turva- ja muita palveluita itselleen.¹⁹³ Ilman verkostoa ja rahaa olevalle henkilölle paluu Somaliaan on vaikeaa, oli hän palaamassa vapaaehtoisesti tai pakolla. Paluuseen sisältyvien haasteiden vuoksi takaisin Somaliaan omasta tahdostaan muuttavat suunnittelevat paluutansa pitkään, jopa useita vuosia.¹⁹⁴ Jotkut palanneista ovat perustaneet ravintoloita ja hotelleita.¹⁹⁵

Henkilökohtainen verkosto on tärkeää muun muassa elinkeinotoiminnan ja työllistymisen kannalta. Työtillaisuudet ovat vähissä, ja niin paikallisille kuin ulkomailla pitkään oleskelleille työpaikan saaminen on hyvin vaikeaa. Tarjolla olevat työpaikat jakautuvat hyvin pitkälle klaaniverkostojen kautta.¹⁹⁶ Myös yrityksen perustaminen edellyttää klaaniverkostoa, ja sen kautta avautuvia yhteyksiä yhteiskunnallisesti hyvissä asemissa oleviin ihmisiin.¹⁹⁷ Klaaniverkoston merkitys on suuri kaikkialla Somaliassa, mutta erityisen suuri se on pääkaupungin ulkopuolella.¹⁹⁸

Pääkaupungissa väestö on klaanitaustaltaan heterogeeninen. Minkä tahansa klaanin jäsen voi elää Mogadishussa, eikä klaanitausta sinänsä rajoita asettumista pääkaupunkiin. Käytännössä selviäminen ja elinkeinon hankkiminen pääkaupungin haastavissa olosuhteissa edellyttää kuitenkin toimivaa verkostoa - ellei henkilöllä ole riittävästi varallisuutta maksaa tarvittavista palveluista ja henkilökohtaisesta ylläpidostaan.¹⁹⁹ Kaikki palvelut ovat maksullisia ja yleinen

¹⁸⁸ Kansainvälinen järjestö B; Kansainvälinen järjestö A.

¹⁸⁹ Kansainvälinen järjestö A; Kansainvälinen järjestö B.

¹⁹⁰ UNHCR.

¹⁹¹ UNHCR.

¹⁹² Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

¹⁹³ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

¹⁹⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

¹⁹⁵ Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹⁹⁶ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹⁹⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishussa asuva somalitutkija.

¹⁹⁸ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

¹⁹⁹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

kustannustaso on erittäin korkea.²⁰⁰ Julkisia ilmaisia palveluita ei käytännössä ole.²⁰¹ Monille kotitalouksille diasporan rahalähetykset ovat elintärkeä resurssi.²⁰²

Mogadishussa on periaatteessa mahdollista kenelle tahansa aloittaa pienimuotoinen yritystoiminta, kuten esimerkiksi avata kahvila tai perustaa hedelmäkoju. Virallisten asiakirjojen ja luvan saaminen yritystoimintaan on suhteellisen helppoa. Käytännössä yrittäminen on kuitenkin vaikeaa, koska paikalliset ihmiset ostavat välttämättömät perustarvikkeet ja palvelut ensisijassa omaan klaaniin kuuluvilta yrittäjiltä. Pääkaupunki on klaanitaustaltaan kosmopoliittinen, mutta eri klaaneihin kuuluvat eivät ole tasavertaisessa asemassa yritystoiminnassa tai yleensä elinkeinoelämässä. Kaupunki on fragmentoitunut eri klaanien vaikutuspiireihin ja klaanitaustalla on merkitystä kaikilla elämänalueilla. Ennen pitkää jokaisen klaanitausta tulee selville päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa. Ulkopuolelta kaupunkiin saapuneen uuden yrittäjän on vaikeaa saada jalansijaa ja asiakkaita markkinoilta, sillä kilpailu on kovaa kaikilla toimialoilla. Paikallinen poliisi voi kiristää ja vaatia maksuja, tai se voi jopa estää yritystoiminnan yrittäjältä, jolla ei ole häntä tukevaa verkostoa ja yhteyksiä. Klaaniyhteyden kautta luotavat verkostot ovat tärkeitä yrityksen toimintaedellytysten ja menestymisen varmistamiseksi.²⁰³

Yritystoiminnan aloittaminen on erityisen vaikeaa sellaisilla toimialoilla, joilla asiakkaina ovat kansainväliset järjestöt tai Somalian hallitus. Somalialaisten yritysten kesken kilpailu hyvistä ja tuottoisista asiakkaista on kovaa ja asiakassuhteen solmiminen sellaisen kanssa edellyttää erityisen hyviä kontakteja ja maksusta toimivia välittäjiä. Sama koskee merkittävämpää liiketoimintaa kuten ulkomaankauppaa. Jotkut toimialat ovat täysin suljettuja uusilta tulokkailta, koska niillä on yrittäjiä, jotka ovat hallinneet yritystoimintaa monopoliasemassa vuosikautia. Lisäksi yrittäjillä on yleensä yhteyksiä politiikan korkeammille tasoille, joiden avulla he kykenevät suojelemaan yritystoimintaansa kilpailijoilta.²⁰⁴

Monet maalta Mogadishuun muuttaneet ovat joutuneet palaamaan takaisin al-Shabaabin valvomille alueille, koska he eivät ole kyenneet asettumaan pääkaupunkiin. so. saamaan asuntoa ja hankkimaan toimeentuloa.²⁰⁵

Naisille paluu Somaliaan on miehiä vaikeampaa, eikä heitä ole palanneiden joukossa monia. Joitain naisia on palannut saatuaan tarjouksen korkeasta virasta hallinnossa. Esimerkiksi Jubamaan hallituksen tasa-arvoministeri (Minister of gender) on diasporan somali Yhdysvalloista. Jotkut naiset ovat tulleet takaisin hoitamaan vanhempien omistamaa maatilkkua.²⁰⁶

Somaliaan palaava nainen tarvitsee tukiverkostoa ottamaan hänet vastaan. Verkosto tarkoittaa käytännössä läheisistä perheenjäsenistä ja sukulaisista koostuvaa sukulaismiehen johtamaa yhteisöä.²⁰⁷ Naisen suojelijana voivat toimia aviomiehen ohella myös naisen isä tai veli.²⁰⁸ On epätodennäköistä, että somalialaisella naisella ei olisi, tai hän ei tuntisi ketään (miespuolista) sukulaista Somaliassa/Somalimaassa. Perheet Somaliassa ovat usein hyvin suuria. Perhe ja suku ovat hyvin tärkeitä ja sen vuoksi sukulaisten tunteminen on hyvin merkityksellistä.²⁰⁹

²⁰⁰ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁰¹ Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja.

²⁰² Mogadishussa asuva somalitutkija.

²⁰³ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä; Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

²⁰⁴ Mogadishussa asuva somalitutkija.

²⁰⁵ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

²⁰⁶ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

²⁰⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁰⁸ Airi Kähärä.

²⁰⁹ Airi Kähärä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

Koska naiset ovat miehiä haavoittuvampia, ovat sosiaaliset verkostot heille erityisen tärkeitä.²¹⁰ Yksinäisen naisen johtamat perheet ovat alttiimpia muun muassa aliravitsemukselle, ja naiset itse suuremmassa riskissä joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Paluuseen liittyvien haasteiden vuoksi on epätodennäköistä, että yksinäinen nainen palaisi Somaliaan, ellei hänellä olisi sopeutumaan ja kotoutumaan auttavaa tukiverkostoa.²¹¹

Verkosto on välttämätön käytännön asioiden järjestämiseksi ja ilman sellaista yksinäisen naisen elinolosuhteet ovat vaikeat. Naisen on esimerkiksi vaikeata vuokrata, myydä tai ostaa taloa tai asuntoa yksinään. Vuokraisäntä kysyy yleensä naiselta tämän klaanista ja yksinäistä vuokralaisnaista saatetaan pitää prostituoituna, minkä vuoksi asuntoa on vaikea saada.²¹²

Ilman aviomiestä elävä yksinäinen nainen on alttiina seksuaaliselle väkivallalle, koska hänen katsotaan olevan "vapaata riistaa". Tämä koskee kaikkia naisia, ei pelkästään IDP- leireillä eläviä evakkoja.²¹³

---

²¹⁰ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

²¹¹ Kansainvälinen järjestö A.

²¹² Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A

²¹³ Airi Kähärä.

4. Naisten asema

4.1. Naiset työelämässä

Naisten rooli on keskeinen perheiden elannon hankkimisessa.²¹⁴ Sisällissodan jälkeen miesten rooli perheissä muuttui ja naisista tuli yleisesti ottaen perheiden pääelättäjiä.²¹⁵ Useimmat miehistä eivät tee työtä.²¹⁶ Erään lähteen mukaan miehet ovat pääelannon hankkija vain 20 % perheistä.²¹⁷

Naisille on joitain kulttuurisia rajoitteita tehdä työtä. He eivät voi esimerkiksi ajaa taksia.²¹⁸ Mutta he voivat perustaa esimerkiksi pieniä liikeyrityksiä.²¹⁹ Useimmiten he hankkivat tuloja pienestä yritystoiminnasta, kuten torimyyntistä. He myyvät toreilla ja katujen varsilla polttoainetta, maitoa, lihaa, hedelmiä, vihanneksia ja khatia.²²⁰ Kaikkiaan 80 - 90 % pikkuyrityksistä on naisten hallinnassa.²²¹ Naisia työskentelee myös maataloudessa ja rakennuksilla. Rakennustyö on kuitenkin khatin myynnin ohella yksi vähiten arvostetuista ammateista Somaliassa ja rakennuksilla töissä olevaa naista pidetään epätoivoisessa asemassa olevana.²²² Työttömyys Somaliassa on korkealla tasolla, joten naisen voi olla vaikeaa löytää mitään työtä.²²³

Yksinhuoltajaäidin käydessä töissä kodin ulkopuolella joku sukulaisista hoitaa hänen lapsiaan. Yleensä perheillä on joku sukulainen (extended family), joka toimii lastenhoitajana huoltajan ollessa syystä tai toisesta esteellinen hoitamaan lapsiaan.²²⁴

Miehet ja naiset eivät ole tasaveroisessa asemassa liike-elämässä Somaliassa.²²⁵ Miehet eivät luota naisiin liikekumppaneina, vaan nainen tarvitsee miehen ”takaamaan” hänet. Mikä tahansa liiketoiminta edellyttää naiselta henkilökohtaista verkostoa, johon kuuluu miehiä. Nainen ei voi myöskään tukeutua oman klaaninsa vanhimpiin ilman lähisukulaismiehen apua.²²⁶

Somalian liike-elämän ja politiikan huipulla on muutamia vahvoja naisia, joista joillakin on miljoonatulot.²²⁷ Esimerkiksi yhtä suurinta rakennusyhtiötä Mogadishussa johtaa nainen. Tämä on kuitenkin poikkeus kokonaiskuvassa.²²⁸ Naisia on mukana myös ravintola- ja hotellibisneksessä.²²⁹ Isomman liikeyrityksen ja esimerkiksi ulkomaankauppaa tekevän yrityksen perustaminen ei ole naiselle - tai miehelle - mahdollista ilman kattavaa tukiverkostoa ja vahvaa klaania.²³⁰ Verkosto ei ole tärkeä ainoastaan yritystoiminnan perustamiseksi ja alkuun

²¹⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²¹⁵ Airi Kähärä.

²¹⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²¹⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

²¹⁸ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

²¹⁹ Somalialainen naisjärjestö; Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²²⁰ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä; Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²²¹ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²²² Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

²²³ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

²²⁴ Mogadishussa asuva somalitutkija.

²²⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²²⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²²⁷ Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija; Mogadishussa asuva somalitutkija.

²²⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²²⁹ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

²³⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

pääsemiseksi, vaan se tarjoaa välttämätöntä tukea neuvotteluissa, joita miesten dominoimassa liike-elämässä jatkuvasti käydään.²³¹

Kaupankäynnissä naiset hyväksytään miehen kanssa tasaveroisena yrittäjänä. Silloin kun joku haluaa myydä tai ostaa, niin silloin ei katsota onko toinen osapuoli nainen vai mies. Olennaista on vain palvelun tai tuotteen hinta ja laatu. Myös naisen klaanitausta voi vaikuttaa kenen kanssa kauppaa käydään.²³²

Somalimaassa naisella on mahdollisuus tehdä työtä ja pitää työstään ansaitsemansa rahat. Tarpeen tullen uskonnollinen johtaja voi ottaa Koraaniin perustuen kantaa ja puuttua puolison yritykseen omia naisen ansaitsemat rahat.²³³

Somalimaassa naiset voivat tehdä käytännössä mitä tahansa työtä ja hakeutua itseään kiinnostaviin tehtäviin, myös vaativampiin ammatteihin. He voivat toimia esimiesasemassa miehille, mutta arvostuksen ja kunnioituksen saaminen edellyttää selkeää ikäeroa naisen hyväksi. Pääomaa tarvitsevan liiketoiminnan osalta yrittämisen aloittaminen on vaikeampaa, koska se edellyttää verkostoa rahoituksen järjestämiseksi.²³⁴

Somalimaassa asennoituminen naisen korkeaan asemaan yhteiskunnassa ja naisen esimiesasemaan on suopeampaa korkeammin koulutetussa väestöosassa. Vähemmän koulutetuilla ihmisillä on useimmiten konservatiivisemmat arvot, jolloin esimiesasemassa ja yhteiskunnallista/poliittista valtaa käyttävää naista on vaikeampaa hyväksyä. Perinteisesti somalimaalaisessa yhteiskunnassa naiset ovat olleet kotona hoitamassa perheen ja lapset, kun taas mies on ansainnut elannon. Silloin kun naiset tekevät ansiotyötä, se tarkoittaa käytännössä vähemmän vaativia työtehtäviä, kuten torimyyntiä ja *khat*-kauppaa.²³⁵

Somaliassa maaseudulta kaupunkiin siirtyneiden naisten mahdollisuuksia työllistyä heikentää heidän kouluttamattomuutensa ja ammatillisten taitojen puute. Naiset voivat kuitenkin esimerkiksi pestä vaatteita. Heidän työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi tarvitaan koulutusta ja ammattitaitoja vahvistavia projekteja.²³⁶

4.2. Prostituutio

Prostituutio on tabu Somaliassa ja somalialaisen naisen on käytännössä erittäin vaikea toimia avoimesti prostituoituna.²³⁷ Ilmiönä se on olemassa, ja maassa toimii mm. ”puhelintyttöjä”. Käytännössä prostituutio tapahtuu piilossa, eikä siitä puhuta avoimesti.²³⁸ Jos tietoon tulisi, että henkilö työskentelee prostituoituna, hän olisi suurissa vaikeuksissa. Hänen oma yhteisönsä ei hyväksyisi toimintaa ja kyseinen henkilö suljettaisiin yhteisön ulkopuolelle.²³⁹ Prostituoituna toimimisesta seuraava stigma kestäisi läpi elämän, eikä naisella olisi mahdollisuuksia päästä naimisiin.²⁴⁰ Sama leimautuminen voisi ulottua koskemaan koko hänen klaaniaan.²⁴¹ Maassa on kuitenkin prostituoituja, ja siitä elannon hankkivat naiset ovat pääosin vähemmistöryhmiin kuuluvia naisia. Kismayossa on IDP-leiri, joka on tunnettu ”punaisten lyhtyjen alueena”.²⁴² Maassa toimii myös etiopialaisia ja kenialaisia prostituoituja.²⁴³

²³¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²³² Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija.

²³³ Airi Kähärä.

²³⁴ Airi Kähärä.

²³⁵ Airi Kähärä.

²³⁶ Somalialainen naisjärjestö.

²³⁷ Somalialainen naisjärjestö.

²³⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishussa asuva somalitutkija.

²³⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁴⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija.

²⁴¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁴² Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

Avoin prostituutio ei ole mahdollista myöskään Somalimaassa. Sitä kuitenkin tapahtuu, mutta erittäin salaisesti suljetuissa tiloissa. Prostituutiota pidetään synneistä pahimpiin kuuluvana ja sen seurauksena voidaan tappaa - joskaan sellaisesta ei ole raportoitua tietoa. Prostituutio on kuolemansynti sekä miehelle että naiselle.²⁴⁴

Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n muutama vuosi sitten julkaiseman selvityksen mukaan Hargeisassa toimi 30 miesprostituutia.²⁴⁵

4.3. Avioliitto

Naisten ja tyttöjen haavoittuvasta asemasta johtuen avioliitolla on suuri merkitys naiselle. Avioliiton kautta nainen saa suojelua aviomieheltään ja tämän klaanilta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna avioliiton vapaaehtoisuuden ja välttämättömyyden/pakon välillä on veteen piirretty viiva. Oman asemansa turvaamiseksi naisella on kova paine avioitua.²⁴⁶

Avioliitto Somaliassa ei välttämättä ole kahden yksilön vapaaseen valintaan pohjautuva rakkausperusteinen asia. Avioliiton avulla solmitaan samalla myös liittoumia perheiden ja klaanien välillä, ja tämän vuoksi puolison valinta on vahvasti perheiden ja sukujen välinen asia.²⁴⁷

Avioliitot eri klaaneihin kuuluvien henkilöiden välillä ovat yleisiä.²⁴⁸ Somaliassa on joitain hyljeksittyjä klaaneja, joihin kuuluvat miehet/pojat ja naiset/tytöt koetaan vanhempien mielestä huonoksi puolisovalinnaksi omalle pojalle/tyttärelle. Hyljeksittyihin ryhmiin kuuluvia pidetään toisen luokan kansalaisina ja yhteisöllinen paine olla solmimatta avioliittoa tällaiseen ryhmään kuuluvan kanssa on voimakas. Asenteet ovat niin kielteisiä ja syrjiviä, ettei valtaklaanien lasten ole soveliasta edes leikkiä näiden ryhmien lasten kanssa. Varsinkin maaseudulla perhe voi hylätä oman tyttärensä tai poikansa, mikäli hän avioituu vähemmistöryhmään kuuluvan henkilön kanssa.²⁴⁹ Seka-avioliitot marginaaliryhmään ja valtaklaaniin kuuluvan henkilön välillä ovatkin harvinaisia.²⁵⁰ Niitä kuitenkin solmitaan ja ne ovat mahdollisia ainakin Mogadishussa, mikä on klaanitaustaltaan heterogeeninen ja missä kaikki klaanit ovat edustettuina. Sinne myös maalla avioliiton vastoin vanhempien tahtoa solminut pariskunta voi muuttaa. Seka-avioliitto herättäisi keskustelua, mutta se hyväksyttäisiin ennemmin tai myöhemmin.²⁵¹

Mogadishussa järjestetyt avioliitot ovat vähemmän yleisiä, sillä diasporasta palaavat koulutetut naiset vastustavat yleisesti ottaen heidän puolestaan tehtyjä järjestelyjä. He haluavat itse valita puolisonsa, mikä ei puolestaan ole maaseudun paimentolaisperinteille ominaista. Yleisesti ottaen järjestettyjä avioliittoja ei koeta väestön keskuudessa varsinaiseksi ongelmaksi. Eivät edes nuoremmat sukupolvet. Avioliiton toinen osapuoli voi olla sukulaisten järjestämään liittoon ja puolisoonsa tyytymätön, mutta yleensä hän kuitenkin alistuu asemaansa ja perheen/suvun tahtoon, koska avioliitolla on hänen henkilökohtaisia mieltymyksiänsä suurempi yhteisöllinen merkitys.²⁵²

---

²⁴³ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁴⁴ Airi Kähärä.

²⁴⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁴⁶ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

²⁴⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁴⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁴⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁵⁰ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁵¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁵² Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

Järjestettyjen avioliittojen rinnalla Somaliassa on elänyt islamiin perustuva ”pakoavioliittojen” (*runaway marriages*) perinne. Siinä toisensa haluava nuoripari pakenee riittävän etäälle kotipaikkakunnalta solmiakseen avioliiton, jota omat vanhemmat eivät välttämättä hyväksyisi. Avioliiton solmimisen jälkeen vanhempien ja sukujen on ollut pakko hyväksyä solmittu liitto. Aiemmin monet nuoret parit matkustivat Mogadishusta Markaan mennäkseen naimisiin kyseisen perinteen mukaisesti. Nykyisin tämä ei kuitenkaan ole ollut turvallisuussyistä mahdollista. Kulttuuri on muuttunut ja nuoret ovat voineet enenevässä määrin vaikuttaa puolisonsa valintaan. Somalialaisen naisjärjestön arvioiden mukaan n. 80 % Somaliassa solmittavista avioliitoista osapuolet ovat voineet vapaasti valita kumppaninsa.²⁵³

Yleensä tytöt avioituvat 10 - 16 ikäisenä. Aviopuoliso puolestaan voi olla iältään nuori mies, tai tyttöä selvästi vanhempi mies.²⁵⁴ Maaseudulla alaikäisten avioliitot ovat yleisiä. On tyypillistä, että perheet sopivat lastensa tulevista ja myöhemmin toteutettavista avioliitoista etukäteen (kihlaus). Varsinainen avioliitto solmitaan siinä vaiheessa, kun tyttö saavuttaa puberteetin.²⁵⁵ Tytöt naitetaan nuorina, sillä avioliiton ulkopuolinen raskaus on erittäin negatiivinen asia. Sen katsotaan saattavan koko perhe häpeään. Avioliiton ulkopuolisesta suhteesta syntyneen lapsen ja tämän äidin elämä on vaikea. Pahimmassa tapauksessa au-lapsen ja hänen äitinsä kohtalona voi olla joutua muun suvun hylkäämiksi.²⁵⁶ Jotkut äidit antavat avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsensa pois, mutta osa au-lapsista päätyy orvoiksi ja kaduille.²⁵⁷

4.4. Avioero

Eroaminen puolisosta Somaliassa on normaalia ja avioerojen määrä Somaliassa on korkea.²⁵⁸ Eroaminen on nykyisin hyväksyttävämpää kuin ennen, ja maassa on paljon eronneita naisia ja naisia, jotka ovat olleet naimisissa useammin kuin kerran. Avioero ei lähtökohtaisesti leimaa eronnutta naista, mutta heihin kohdistuvat asenteet vaihtelevat paikallisyhteisöissä.²⁵⁹

Avioero ei sinänsä leimaa naista, mutta mikäli mies haluaa erota naisesta, voidaan naista helposti syyllistää. Häntä voidaan pitää hankalana tai vaikeana varsinkin silloin, jos avio-ongelmat aiheutuvat siitä, ettei hän hyväksy miehen muita vaimoja. Yhteisö voi ajatella, että mikäli uskonto sallii miehelle neljä vaimoa, tulee myös naisen hyväksyä se. Koraania ei sovi vastustaa tai kyseenalaistaa.²⁶⁰

Eronneen naisen tulee odottaa 4.5 kuukautta, ennen kuin hän voi aloittaa seurustelun uuden miehen kanssa. Jos hän on raskaana, hänen tulee synnyttää ennen kuin hän voi aloittaa uuden seurustelun.²⁶¹

Pääsääntöisesti aloitteen ja päätöksen avioerosta tekee mies. Eron ottaminen on miehelle helppoa, ja siihen riittää eroamistahdon ilmaiseminen ääneen kolmesti. Naiselle eron saaminen on vaikeampaa ja hänen täytyy kyetä esittämään järkeviä perusteita eroamiselle.²⁶² Tällaisia ovat esimerkiksi se, ettei mies kanna vastuuta ja huolehdi perheestään asianmukaisella tavalla.²⁶³ Onnistuakseen eroamaan miehestä nainen tarvitsee usein oman klaaninsa tukea.²⁶⁴

²⁵³ Somalialainen naisjärjestö.

²⁵⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁵⁵ Somalialainen naisjärjestö; Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁵⁶ Somalialainen naisjärjestö.

²⁵⁷ Mogadishussa asuva somalitutkija.

²⁵⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Kansainvälinen järjestö A.

²⁵⁹ Kansainvälinen järjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁶⁰ Airi Kähärä.

²⁶¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁶² Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Kansainvälinen järjestö A.

²⁶³ Airi Kähärä.

²⁶⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

Avioerojen määrä on lisääntynyt Somalimaassa. Samalla myös uusien avioliittojen ja uusperheiden määrä on kasvanut. Parisuhdekulttuurille on tyypillistä, että miehellä katsotaan olevan oikeus seksiin ja vaimon ruumiiseen riippumatta naisen tahtotilasta. Somalimaassa on esiintynyt lisäksi tapauksia, missä mies on katsonut, että hänellä on oikeus seksuaaliseen kanssakäymiseen myös aviopuolionsa tyttäriin, so. tytärpuoliin. Buraon oikeudessa on käsitelty vuodesta 2017 lähtien 13 raiskaustapausta ja näissä neljässä uhrina oli uusioperheen tytär, ja raiskaajana tyttären isäpuoli.²⁶⁵

Avioerojen myötä yksinhuoltajaäitien lukumäärä on kasvussa Somalimaassa. Somalikulttuurissa lapset jäävät avioerotilanteessa aina äidin huollettaviksi ja on mahdollista, että nainen kasvattaa lapsensa yksin ilman uudelleen avioitumista. Avioeron seurauksensa nainen yleensä muuttaa lastensa kanssa takaisin omien vanhempiansa tai muiden sukulaistensa läheisyyteen, joilta hän saa tukea lasten kasvatuksessa. Lasten isä on edelleen osallisena lasten kasvatukseen ja koulutukseen liittyvissä asioissa, ja osallistuu niistä aiheutuviin kuluihin.²⁶⁶

Al-Shabaabin vetäytyessä Kismayosta vuonna 2012, jäi monelta al-Shabaabin taistelijalta vaimo ja lapset kaupunkiin. Osa miestensä mukaan lähteneistä naisista ja lapsista palasi pikku hiljaa takaisin kaupunkiin, koska siellä oli mahdollisuus päästä kouluun ja terveystalveluiden piiriin. Kismayossa on alue, jossa al-Shabaabin taistelijoiden perheitä asuu. Vuonna 2017 Jubamaan hallinto päätti ajaa heidät pois kaupungista, ja ainakin 65 perhettä pakotettiin nousemaan bussiin ja siirtymään al-Shabaabin valvomille alueille. Vastaava toteutettiin myös Lounais-Somalial - osavaltion alueella. Pakkosiirto herätti kuitenkin voimakasta kritiikkiä, ja se lopetettiin.²⁶⁷

4.5. Seurustelukulttuuri

Nuorten vapaata seurustelukulttuuria länsimaisessa mielessä ei Somaliassa käytännössä ole, eikä nuorilla tytöillä voi olla poikaystävää perinteisessä merkityksessä. Tytöt ja naiset eivät voi liikkua yksin ulkona auringonlaskun jälkeen. Nuorilla naisilla ja tytöillä on kuitenkin mahdollisuuksia tavata ihmisiä. Nuori tyttö voi kysyä vanhemmiltaan, jos hän voi kutsua tuntemansa pojan kylään. Tytön vanhempien pitää kuitenkin oppia tuntemaan pojan vanhemmat ensin. Jos tyttö suunnittelee avioituvansa tietyn pojan kanssa, he voivat käydä yhdessä esimerkiksi syömässä ulkona. Tällöin kyseinen poika ei kuitenkaan ole poikaystävä, vaan hänen katsotaan olevan tytön tuleva aviomies. Tällöin suhde on ystävyyttä vakavampi. Vihki- ja tuleva aviopari ei kuitenkaan voi asua yhdessä ennen avioliiton solmimista avioliiton ulkopuolisen raskauden välttämiseksi.²⁶⁸

Sosiaalinen media on mahdollistanut nuorten aktiivisemmän salaisen sosiaalisen elämän ja seksuaalisen kanssakäymisen. Nuoret voivat olla sen avulla yhteydessä toisiinsa ja sopia tapaamisista lähiyhteisön tietämättä. Nuoret ovat tavanneet toisiaan autoissa ja kaupunkialueiden ulkopuolella. Somalimaassa sosiaalisen median avulla solmittuihin tapaamisiin on liittynyt viimeisten kuukausien aikana useita joukkoraiskaustapauksia. Nuoren pojan ja tytön sopimaan tapaamiseen on tullut mukaan pojan kavereita, jotka ovat joukkoraiskanneet tytön.²⁶⁹

4.6. Naisten sukuelinten silpominen/ympärileikkaus (FGM/C)

---

²⁶⁵ Airi Kähärä.

²⁶⁶ Airi Kähärä.

²⁶⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

²⁶⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁶⁹ Airi Kähärä.

Naisten ympärileikkaus on edelleen lähes universaali Somaliassa.²⁷⁰ Kysyttäessä 40 - 50 - vuotiailla somalinaisilta asiasta, he kertovat kaikki olevansa leikattuja. Kattavaa tutkimusta tämän hetkisestä tilanteesta ja ikäryhmittäin jaoteltuna ei kuitenkaan ole lähiaikoina tehty. Yleisimpiä leikkaukset ovat maaseudulla.²⁷¹

Naisten ympärileikkauksen yleisyys on hitaasti laskemassa²⁷², ja valistustyö toimenpidettä vastaan jatkuu.²⁷³ Aiemmin 98 % naisista oli operoitu, mutta vuonna 2015 yleisyys oli terveysministeriön mukaan laskenut 3 prosenttiyksikköä 95 %:iin.²⁷⁴ Oletettavasti yleisyys on pudonnut tästä edelleen. Maan terveysministeriön arvioiden mukaan se olisi tällä hetkellä n. 90 %.²⁷⁵ Mogadishussa sijaitsevan Banadirin sairaalan johtajan Abdirizak Hassan Alin mukaan ympärileikkausten yleisyys on Somaliassa vähenemässä.²⁷⁶

Somalimaalainen NAFIS - (Network against FGM/C in Somaliland) - kansalaisjärjestö julkaisi vuonna 2014 tutkimuksen koskien naisten ympärileikkausta Somalimaassa. 1986 naisen haastattelun perusteella tehdyn selvityksen mukaan naisten ympärileikkaus on Somalimaassa edelleen lähes universaalia. Tutkimuksen mukaan maaseudulla naisista on leikattu 99 % ja kaupungeissa 98 %. Tutkimus ei anna tukea väitteelle, että ympärileikkauksen yleisyys olisi laskemassa. Tukea sen sijaan löytyi sille, että ympärileikkausmuoto on muuttumassa. Kaikista radikaaleimman, so. faraonisen²⁷⁷ muodon yleisyys on laskenut,²⁷⁸ ja muiden suhteellinen osuus kasvanut.²⁷⁹ Maaseudulla faraoninen muoto on edelleen yleinen²⁸⁰, sen osuus kaikista leikkauksista on 82 % ja kaupungeissa 80 %. Väestön keskuudessa yleinen uskomus on edelleen se, että faraoninen leikkaustapa on tärkeä ja islamin vaatima velvollisuus.²⁸¹

Yleisimmin leikkaus suoritetaan tytöille 2 - 14 vuoden ikäisenä.²⁸² Somalimaassa leikkausikä on useimmiten ennen kouluikää 3 - 5 -vuoden iässä.²⁸³

Naisia ei leikata sairaaloissa tai klinikoilla.²⁸⁴ Mogadishussa sijaitseva Banadir-sairaala suhtautuu kielteisesti naisten ympärileikkaukseen sen kaikissa muodoissa. Sen potilaina olleita naisia ei koskaan ympärileikata tai ommella uudelleen synnytyksen jälkeen. Synnytyksen jälkeinen kiinniompelu on mahdollinen maaseudulla, mutta kaupungeissa se ei ole kovin yleinen.²⁸⁵

Somalimaassa maaseudulla järjestetään edelleen tilaisuuksia, missä ympärileikataan kaikki sopivan ikäiset tytöt.²⁸⁶ Leikkauksen suorittaa yleensä tunnettu ympärileikkaaja, joka kiertää perheissä ja operoi tyttöjä perheiden toivomusten mukaan. Ympärileikkauksiin aiemmin liitetty seremoniallinen rituaaliluonne on kadonnut.²⁸⁷

---

²⁷⁰ Somalialainen naisjärjestö.

²⁷¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁷² Somalian terveysministeriön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁷³ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁷⁴ Somalian terveysministeriön edustaja.

²⁷⁵ Somalian terveysministeriön edustaja.

²⁷⁶ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

²⁷⁷ Ympärileikkauksen muodoista Edna Adan Hospital [päiväämätön]: What is Female Genital Mutilation?

<http://www.ednahospital.org/hospital-mission/female-genital-mutilation/> sekä WHO 2018: Classification of female genital mutilation: <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/fgm/overview/en/>

²⁷⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁷⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁸⁰ Airi Kähärä.

²⁸¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁸² Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁸³ Airi Kähärä.

²⁸⁴ Somalian terveysministeriön edustaja.

²⁸⁵ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

²⁸⁶ Airi Kähärä.

²⁸⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

Ympärileikkauksen yleisin muoto on muuttumassa *sunnaksi*.²⁸⁸ Se on ollut varsinkin vuoden 1985 jälkeen syntyneillä tytöillä yleisin leikkaustapa - tosin myös täysin leikkaamattomien määrä on ollut kasvussa.²⁸⁹ Sunna-muodon tilalta ovat väistymässä ympärileikkauksen II- ja III- muodot. Tyttöjen ympärileikkaukseen liitetään edelleen vahva positiivinen moraalinen lataus, minkä seurauksena yhteisöllinen paine leikkauttaa tytöt on kova.²⁹⁰ Etenkin maaseudulla vähemmän kouluttamattomissa perheissä leikkaamattomia tyttöjä pidetään epäpuhtaina (*haraam*).²⁹¹

Sunna-tyyppin muodot voivat vaihdella merkittävästi. Se voi ”lievimmillään” olla symbolinen toimenpide, minkä yhteydessä tytön klitorikseen tehdään pistämällä haava. Se voi olla myös isompi operaatio, missä tytöltä esimerkiksi poistetaan isot häpyhuulet. Käytännössä sunna-muodon toteutus riippuu operaation suorittavasta leikkaajasta. Vaikka vanhemmat esittävät hänelle toiveen operaation kattavuudesta, voi leikkaaja tehdä oman ratkaisunsa ja toteuttaa tytlle vanhempien esittämiä toiveita radikaalimman leikkauksen, jopa faraonisen muodon. Mutta oli tyttöjen leikkausmuoto mikä tahansa, se on operaation läpikäyville erittäin traumatisoiva. Naiset ikään katsomatta muistavat sen päivän, jolloin heidät ympärileikattiin.²⁹²

Se, kuka tytöistä on leikattu ja kuka ei, on yleensä koko yhteisön tiedossa.²⁹³ Nuoret ja perheet keskustelevat asiasta ja tieto leviää normaalissa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Mahdollinen operaation läpikäynti ja leikkaamattomuus tulee ilmi myös siinä vaiheessa, kun tyttö on menossa naimisiin. Se on yksi asia, jota tiedustellaan avioliiton mahdollisuutta pohdittaessa.²⁹⁴

Käytännössä päätöksen tytön leikkaamisesta tai leikkaamatta jättämisestä tekee tytön äiti.²⁹⁵ Yleensä naiset - varsinkin maaseudulla - kannattavat tyttäriensä leikkaamista. Tyttöjen isoäidit viittaavat traditioihin ja kulttuurin perinteisiin arvoihin, joiden nojalla leikkaamista pidetään tärkeänä. Miehet ovat yleensä avoimempia ajatukselle jättää tyttö leikkaamatta.²⁹⁶

Tyttöä on vaikeaa säästää leikkaukselta, jos vain tytön äiti on leikkaamista vastaan. Helpompaa se on, jos myös tytön isä vastustaa operaatiota, sillä isällä on suuri merkitys ja valta päättää leikkaamatta jättämisestä.²⁹⁷ Joskus naiset voivat kuitenkin yrittää leikkauttaa tytön salaa isältä.²⁹⁸ Omien sukulaisten on vaikea leikata tyttöä ilman äidin lupaa, sillä äidit ovat pääasiassa kotona lastensa kanssa ja voivat valvoa tyttäriään. Viranomaisilta ei ole apua saatavilla FGM-uhkaan.²⁹⁹

Oman lähiyhteisön näkemyksiä ja sen aiheuttamaa sosiaalista painetta on vaikeaa vastustaa, jos se vaatii tyttöjä leikattavaksi. Pelko yhteisöstä poissulkemiselle on merkittävä uhka.³⁰⁰ Jos joku perhe päättää olla leikkaamatta tyttölastaan, se yleensä pyrkii pitämään ratkaisunsa salassa.³⁰¹

Leikkauksen kieltäminen omalle tytlle on mahdollista. Apua tytön leikkaamatta jättämiselle antaa samoin ajattelevien äitien vertaisryhmät.³⁰²

²⁸⁸ Somalialainen naisjärjestö.

²⁸⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Somalian terveysministeriön edustaja.

²⁹⁰ Somalian terveysministeriön edustaja.

²⁹¹ Somalialainen naisjärjestö.

²⁹² Airi Kähärä.

²⁹³ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Airi Kähärä.

²⁹⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

²⁹⁵ Airi Kähärä.

²⁹⁶ Somalian terveysministeriön edustaja; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁹⁷ Somalian terveysministeriön edustaja.

²⁹⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

²⁹⁹ Airi Kähärä.

³⁰⁰ Airi Kähärä.

³⁰¹ Somalialainen naisjärjestö.

³⁰² Airi Kähärä.

Ympärileikkauksesta voidaan nykyään puhua ja käydä avointa keskustelua Somaliassa.³⁰³ Varsinkin koulutettujen kaupunkilaistuneiden perheiden sisällä voidaan pohtia, onko tyttöjen leikkaaminen/silpominen oikein tai väärin. Mutta maaseudulla perinne elää edelleen vahvasti, ja sen vastustaminen ja kyseenalaistaminen on siellä vaikeaa. Näin siitä huolimatta, että valistusta on pyritty viemään myös kaupunkien ulkopuolelle.³⁰⁴ Kaupungeissa leikkauksen vastustaminen ei ole ongelma ja tyttöjen leikkaamattomuus on yhä yleisempää.³⁰⁵

Ympärileikkausta koskeva valistus on vaikuttanut, ja asenteiden tasolla on tapahtunut muutoksia. Monet tyttöjen leikkaamista/silpomista aiemmin kannattaneet ovat kääntyneet vastustamaan traditiota. Yleisestä perinteitä kunnioittavasta ilmapiiristä johtuen mielipiteen muuttamisesta ei kuitenkaan olla kovin halukkaita kertomaan julkisesti. Yhteisöjen paikalliset johtajat ovat yksityisesti ottaneet kantaa silpomista vastaan, mutta eivät ole vielä olleet halukkaita antamaan julkisia lausuntoja tai julistuksia sitä vastaan.³⁰⁶

Uskonnollisten ja paikallisyhteisöjen johtajien rooli silpomisen lopettamisessa ja siitä käytävässä keskustelussa on tärkeä. He ovat myös ottaneet osaa keskusteluun.³⁰⁷ Somalimaassa uskonnolliset johtajat ovat antaneet 10-kohtaisen *fatwan* naisten ympärileikkausta/silpomista vastaan.³⁰⁸ He ovat lisäksi ottaneet perjantaisaarnoissaan kriittisesti kantaa tyttöjen ympärileikkauksiin ja osa heistä kuuluu ympärileikkausta vastustavaan verkostoon. Somalimaan alueella ympärileikkauksen vastustaminen on pisimmällä ja siellä järjestetään lähes joka viikko työpajoja ympärileikkauksen kitkemiseksi.³⁰⁹

Ympärileikkauksen vastainen valistustyö on kantanut Somalimaassa hedelmää. Leikkausten yleisyys on pikkuhiljaa vähentynyt ja leikkausmuoto lieventynyt. Entistä useammin leikkausmuotona on ”sunna”-tyyppi aiemman radikaalin faraonisen tyyppin sijasta. Somalialaiset uskonoppineet antoivat hiljattain faraonisen muodon tuomitsevan *fatwan*, jonka merkitys ja vaikutus ei toistaiseksi ole tiedossa. Mutta jo pelkästään *fatwan* antaminen on osoitus silpomista vastustavan valistuksen asteittäisestä etenemisestä.³¹⁰

Valistuksen ja diasporasta tulleiden vaikutuksen vuoksi varsinkin kaupungistuneet somalinuoret, tytöt ja pojat, haluaisivat lopettaa ympärileikkaukset. Nuorille tyttöjen leikkaamattomuus ei ole avioliiton este.³¹¹ Somalimaalaisista miehistä yhä useammat haluavat mieluummin leikkaamattoman puolison itselleen.³¹²

Monet ovat Somaliassa sitä mieltä, että ympärileikkauksen faraonin muoto tulisi kieltää ja siirtyä *sunna*-tyyppiseen leikkaustapaan. Näin esimerkiksi Puntmaassa, missä tuli vuonna 2012 voimaan faraonisen muodon kieltävä laki. Sama laki rohkaisee sunna-muotoon siirtymistä. Sunnan merkitys ja muoto ovat kuitenkin epäselviä.³¹³

Puntmaan ja Somalimaan virallinen politiikka on ympärileikkausta vastaan ja alueilla ollaan laatimassa lainsäädäntöä käytännön kieltämiseksi.³¹⁴

³⁰³ Somalialainen naisjärjestö; Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen järjestö A; Somalian terveysministeriön edustaja.

³⁰⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Kansainvälinen järjestö A.

³⁰⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

³⁰⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

³⁰⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Kansainvälinen järjestö A.

³⁰⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

³⁰⁹ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

³¹⁰ Airi Kähärä.

³¹¹ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

³¹² Kansainvälinen kansalaisjärjestö B.

³¹³ Kansainvälinen kehitysjärjestö A.

³¹⁴ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

4.7. Naisiin kohdistuva väkivalta

Naisiin kohdistuva väkivalta on aliraportoitua Somaliassa. Naiset eivät yleensä halua kertoa julkisesti, mikäli ovat joutuneet väkivallan tai raiskauksen uhriksi. Raiskatuksi tulemiseen liittyy usein häpeää ja leimautumista, eikä raiskausta vastaan ole tarjolla oikeussuojaa. Lisäksi raiskatuilla naisilla ei ole mahdollisuutta saada asianmukaista terveydenhoitoa. Raportoinnista ei siis olisi mitään hyötyä.³¹⁵

Somaliasta lähteneistä naisista 80 % on kokenut jonkinlaista väkivaltaa ja 60 % on kertonut joutuneensa seksuaalisen väkivallan uhreiksi.³¹⁶

Seksuaalinen väkivalta on Somaliassa yleistä ja sen on raportoitu lisääntyneen viimeisen vuoden aikana.³¹⁷ Se on yleistä etenkin kotinsa jättämään joutuneiden naisten kohdalla. Seksuaalisen väkivallan riski kasvaa ihmisten kulkiessa aseellisten ryhmien, kuten al-Shabaabin tai Somalian armeijan ylläpitämien tarkastuspisteiden läpi. Aseistautuneet miehet voivat raiskata naisia ”maksuna” tarkastuspisteen läpi pääsemiseksi. Naiset voidaan pakottaa tarkastuspisteelle pysäytetystä bussista ulos ja raiskata. Raiskausten uhka koskee kaikkia maan sisällä matkustavia naisia. Sillä ei ole merkitystä mihin klaaniin nainen kuuluu, koska klaani ei voi suojella naista siirtymien aikana.³¹⁸

Seksuaalinen väkivalta on yleistä myös turvattomilla IDP-leireillä, joilla naisilla ei ole riittävää suojelevaa yhteisöä. IDP-leirejä valvovat ns. portinvartijat, mutta niissä tapahtuu oikeudenloukkauksia, kuten raiskauksia. Väkivallan riski kasvaa naisten käydessä leirien laidoilla sijaitsevilla käymälöissä, tai kun he käyvät hakemassa polttopuita leirien ulkopuolella.³¹⁹ Raiskausten uhreina ovat pääasiassa naiset, mutta myös nuoria poikia on raiskattu. Yksinäisten naisten riski tulla raiskatuksi on suurempi. Seksuaalisen väkivallan tekijöinä ovat usein aseistautuneet miehet, IDP-leireillä ja leirien lähialueilla asuvat paikalliseen väestöön kuuluvat miehet ja maanomistajat. Myös Somalian poliisin, sotilaiden ja al-Shabaabin taistelijoiden on raportoitu syyllistyneen raiskauksiin.³²⁰ Somalimaassa viranomaiset eivät ole yksittäistapauksia lukuun ottamatta syyllistyneet raiskauksiin.³²¹

Raiskaus on vahvasti uhrin leimaava, ja mikäli yhteisö tietää naisen tulleen raiskatuksi, on uhrin vaikea löytää itselleen hänet hyväksyvää aviopuolisoa. Oikeussuojan saaminen seksuaalista väkivaltaa vastaan on vaikeaa.³²² Siihen liittyvää erityistä normiperustaa ei ole. Seksuaalista väkivaltaa koskevia rikoksia voidaan käsitellä sharia-lain puitteissa. Syyllisen tuomitsemiseksi sharia edellyttää kuitenkin kolmea todistajaa, mikä on raiskaustapauksissa käytännössä mahdotonta. Usein raiskauksissa oikeutta on jaettu perinteisen *xeer*-tapaoikeuden mukaisesti. Sen avulla naisen on kuitenkin vaikeaa saada oikeutta.³²³ Tyypillistä on, että raiskaukset sovitellaan yhteisöjen kesken rahalla, eivätkä ratkaisut aina ole naisen kannalta oikeudenmukaisia.³²⁴ Raiskatut naiset ovat toisinaan hakeneet oikeutta al-Shabaabin ylläpitämistä tuomioistuimista.³²⁵

³¹⁵ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Kansainvälinen järjestö A.

³¹⁶ Kansainvälinen järjestö A.

³¹⁷ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

³¹⁸ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Somalialainen naisjärjestö.

³¹⁹ Somalialainen naisjärjestö; Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

³²⁰ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä; Kansainvälinen kehitysjärjestö A; Airi Kähärä.

³²¹ Airi Kähärä.

³²² Somalialainen naisjärjestö; Kansainvälinen järjestö.

³²³ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

³²⁴ Airi Kähärä.

³²⁵ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

Perheväkivalta on yleistä.³²⁶ On tavallista, että miehet pahoinpitelevät vaimojaan, eivätkä naiset puhu tai valita siitä avoimesti.³²⁷ Perheväkivalta on yleistä myös Somalimaassa. Perheiden sisäiset ristiriidat kärjistyvät helposti väkivaltaiseksi etenkin silloin, kun miehet ovat khatin vaikutuksenalaisina aggressiivisia. Perheen yleisimmät riidan aiheet ovat lasten kasvatus ja raha. Riitoja aiheutuu varsinkin silloin, jos nainen on mieheensä nähden taloudellisesti vahvemmassa asemassa. Somalimaassa naisella on periaatteessa mahdollisuus hakea perheväkivaltilanteissa oikeussuojaa viranomaisilta, mutta se on kuitenkin käytännössä vaikeaa. Nainen ei tule juuri kuulluksi viranomaisessa ja tyypillistä on, että naisiin kohdistuneita oikeudenloukkauksia käsittelevissä keskusteluissa äänessä ovat miehet. Poliisissa ja oikeuslaitoksessa on vain harvoja naisia, eivätkä viranomaiset ole saaneet koulutusta perheväkivalta- ja sukupuoleen liittyvän väkivallan tutkimisessa.³²⁸

---

³²⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Kansainvälinen järjestö A.

³²⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

³²⁸ Airi Kähärä.

5. Lasten asema

Somalikulttuurissa lapsilla on keskeisen tärkeä asema. Vanhemmat pyrkivät tarjoamaan lapsilleen välttämättömät perustarpeet ja kasvattamaan ja kouluttamaan heidät mahdollisimman hyvin toimeentuleviksi, sillä heidän ajatellaan olevan vanhempien vanhuuden turva. Lasten on määrä pitää huolta vanhemmistaan heidän ikääntyessään. Koulutusta arvostetaan ja tavoitteena on, että lapset voisivat käydä vähintään koraanikoulua.³²⁹

Kaikki koulutus Somaliassa on maksullista. Myös kansalaisjärjestön ylläpitämät koulut, jotka ilmoittavat opetuksen olevan maksutonta, edellyttävät epäsuoria ”palvelumaksuja”. Maksuihin sisältyy koulutuksessa tarvittavat oppimateriaalit ja tarvikkeet. Toisinaan maksullinen koulutus voi olla käytännössä halvempaa kuin ”ilmainen” koulutus epäsuorine palvelumaksuineen. Koulumaksujen hinta vaihtelee koulusta riippuen, mutta yleensä se on n. \$ 10 - \$ 15 kuukaudessa.³³⁰ Myös koraanikoulu maksaa n. \$ 10 kuukaudessa. Koulumaksu tosin riippuu perheen maksukyvyistä. Varakkaammilta voidaan periä \$ 15 - \$ 20.³³¹ Lasten koulutus on iso menoerä keskivertoperheelle.³³²

Lasten ruumiillinen kuritus on yleistä ja se on hyväksytty yhtenä kasvatuskeinona.³³³

Perinteisesti lapset eivät tee Somaliassa työtä, jos se ei perheen olosuhteet huomioon ottaen ole aivan välttämätöntä. Vanhemmat eivät anna lasten tehdä töitä, jos he itse kykenevät tarjoamaan riittävän elannon ja kodin lapsilleen. Toisen tai molempien vanhempien menettäminen tekee lapsesta haavoittuvamman, mikä lisää riskiä sille, että lapsen pitää etsiä työtä elannon hankkimiseksi itselle ja muulle perheelle. Lapsi, joka joutuu tekemään töitä, on haavoittuvassa asemassa.³³⁴ Joutuessaan työskentelemään lapset tekevät vähän arvostettuja työtä, kuten kenkien kiillotusta.³³⁵

Huoltajansa menettäneille lapsille ei ole tarjolla julkisia orpokoteja. Mogadishussa sijaitsee yksi orpokoti ja se on tarkoitettu surmansa saaneiden sotilaiden lapsille. Kansalaisjärjestöt ja yksittäiset hyväntahtoiset ihmiset voivat tarjota vastaavaa palvelua orvoiksi jääneille lapsille. Lisäksi valtaklaaneihin kuuluvilla on yleensä joku sukulainen, joka voi auttaa huoltajansa menettäneitä lapsia.³³⁶ Ilman omaisia ja sukulaisia olevat lapset voivat joutua elämään kaduilla, missä he turvautuvat näpistelyyn. Jotkut haistelevat liimaa huonon elämäntilanteensa unohtaakseen.³³⁷

Maan sisäisesti siirtymään joutuneiden lapset, ja marginaaliryhmien, kuten bantujen lapset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa. Bantut ovat yksi suurimmista marginaaliryhmistä ja heitä pidetään yhteiskunnassa täysin syrjittynä ja ulkopuolisena. Heidän lapsensa eivät pääsääntöisesti käy mitään koulua. Aikuisena he työskentelevät yleensä vähän arvostetuissa ja muiden ylenkatsomissa ruumiillista työtä edellyttävissä ammateissa, kuten putkimiehinä.³³⁸ Marginaaliryhmien perheet joutuvat usein asettumaan kurjiin olosuhteisiin IDP-leireille, missä ne ovat alttiita erilaisille oikeudenloukkauksille.³³⁹

³²⁹ Mogadishussa asuva somalitutkija; Somalialainen naisjärjestö.

³³⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija.

³³¹ Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä.

³³² Mogadishussa asuva somalitutkija.

³³³ Somalialainen naisjärjestö.

³³⁴ Mogadishussa asuva somalitutkija.

³³⁵ Somalialainen naisjärjestö.

³³⁶ Mogadishussa asuva somalitutkija.

³³⁷ Goobjoog News 12.4.2018.

³³⁸ Mogadishussa asuva somalitutkija.

³³⁹ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

Kurjuudessa elävät katulapset ja orvot ovat helposti al-Shabaabin rekrytoijien manipuloitavissa. Lapsia on pyydetty pientä korvausta vastaan mm. heittämään käsikranaatteja valittuihin viholliskohteisiin ja kiinnittämään autopesuloissa pommeja autojen pohjiin.³⁴⁰ Marginaaliryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret ovat olleet helpommin houkuteltavissa liittymään al-Shabaab-järjestöön.³⁴¹ Liittyminen al-Shabaabiin tarjoaa marginaaliryhmien nuorukaisille paitsi mahdollisuuden ansaita rahaa, myös parantaa omaa yhteiskunnallista asemaa ja suojata itseä ja perhettä aseellisten joukkojen oikeudenloukkauksilta. Jopa 80 % pidätyskeskuksissa olevista entisistä al-Shabaabin taistelijoista kuuluu marginaaliryhmiin.³⁴²

Vailla huoltajaa eläviä katulapsia on myös Somalimaan pääkaupungissa Hargeisassa. Heidän lukumääränsä arvioidaan kasvaneen.³⁴³

---

³⁴⁰ Mogadishussa asuva somalitutkija.

³⁴¹ Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä.

³⁴² Mogadishussa asuva somalitutkija.

³⁴³ Airi Kähärä.

6. Terveystenhoito

Somalian suurimpia terveysongelmia ovat tarttuvat taudit kuten ripuli, keuhkokuume ja tuhkarokko. Huonon jätehuollon ja heikkojen hygieniaolosuhteiden vuoksi taudit leviävät helposti. Aliravitsemuksen ohella tarttuvat taudit aiheuttavat valtaosan lasten kuolemista. Aliravitsemus on akuuttia ja kroonista.³⁴⁴

Merkittävä terveysongelma Somaliassa ovat myös mielenterveydelliset ongelmat, joita kärjistävät pitkään jatkunut konflikti, epävakauden aiheuttama stressi, työttömyys ja toivottomuus. Normaalisolosuhteissa mielenterveysongelmista kärsii yleensä 10 % väestöstä. Jonkinlaisesta kriisistä kärsivässä yhteiskunnassa mielenterveysongelmista kärsivien osuus voi olla 20 %. Somaliassa mielenterveysongelmaisten osuuden koko väestöstä arvioidaan olevan 30 %.³⁴⁵

Somalian terveydenhoitojärjestelmä on heikossa kunnossa.³⁴⁶ Alueilla, jotka eivät ole hallituksen valvonnassa, tilanne on vielä heikompi.³⁴⁷ Käytännössä saatavilla on vain perusterveydenhoitoa.³⁴⁸ Sitä tarjoavat usein kansainväliset järjestöt ja se on potilaille ilmaista. Toisinaan potilaat joutuvat kuitenkin maksamaan hoidon yhteydessä käytetyistä lääkkeistä.³⁴⁹

Erikoissairaanhoidon, kuten esimerkiksi kirurgiaa on Somaliassa tarjolla rajoitetusti.³⁵⁰ WHO:n mukaan erikoissairaanhoidon, kuten kirurgian ja syöpähoitojen saatavuudesta, mahdollisuuksista ja hinnoista ei ole tarkkaa tietoa, koska niitä on mahdollisesti saatavilla lähinnä yksityiseltä sektorilta. WHO on parhaillaan selvittämässä, mitä erikoissairaanhoidon palveluita on saatavilla ja mikä on niiden laatu ja hintataso. WHO:n näkemyksen mukaan erikoissairaanhoidon palveluita ei juuri ole saatavilla julkiselta sektorilta.³⁵¹

Esimerkiksi mogadishulaisessa Banadir-sairalaassa, joka on maan suurimpia sairaaloita, voidaan suorittaa pääasiassa vain perusleikkauksia. Niiden ohella sairaala kykenee tarjoamaan jossain määrin ortopedistä sairaanhoidon, mutta muun muassa syöpähoitoja sairaalasta - tai muualtakaan Somaliasta - ei ole saatavilla.³⁵² Banadir-sairaalasta saatavilla olevan erikoissairaanhoidon laadussa on WHO:n mukaan ollut puutteita.³⁵³ Muihin mogadishulaisiin tai somalialaisiin sairaaloihin verrattuna Banadir on hyvin varusteltu ja sen henkilökunta on koulutettua. Se on yliopistollinen sairaala, ja se kouluttaa jatkuvasti uusia lääkäreitä. Tällä hetkellä sairaalassa työskentelee lähes 60 lääkäriä ja 64 sairaanhoitajaa.³⁵⁴

Banadir-sairaalan ohella hargeisalainen Hargeisa-Group -sairaala pystyy tarjoamaan joitain erikoissairaanhoidon palveluita. Siellä on saatavissa mm. dialyysihoitoa. Sairaalassa on lisäksi kirurginen yksikkö sekä teho-osasto.³⁵⁵ Mogadishulaisen sairaalan johtajan mukaan dialyysihoitoja olisi saatavilla myös Mogadishussa, mutta se on kalliimpaa kuin Somalimaassa.³⁵⁶

---

³⁴⁴ WHO.

³⁴⁵ WHO.

³⁴⁶ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁴⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö B.

³⁴⁸ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishulaisen sairaalan johtaja; LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁴⁹ Kansainvälinen järjestö A.

³⁵⁰ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁵¹ WHO.

³⁵² LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁵³ WHO.

³⁵⁴ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁵⁵ Kansainvälinen järjestö A.

³⁵⁶ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

Erikoissairaanhoidon tarjonta yksityiset terveystieteiden klinikat ja sairaalat, mutta ne ovat erittäin kalliita. Niissä jokaisen potilaan tulee maksaa hoitonsa itse,³⁵⁷ eikä kaikilla ole varaa niiden palveluihin.³⁵⁸ Pienimuotoinen leikkauksoleeraatio mogadishulaisessa sairaalassa voi maksaa \$ 100. Yksityisiä sairaaloita ja klinikoita ovat perustaneet ulkomailta koulutuksen hankkineet somalialaiset ja ne toimivat usein epäkäytännöllisissä asuinrakennuksiksi suunnitelluissa tiloissa.³⁵⁹ Kenelläkään ei ole tarkkaa tietoa siitä, millaisia lääkäreitä yksityisillä klinikoilla ja sairaaloissa toimii, koska terveydenhoitosektori on hyvin pitkälle sääntelemätön ja valvomaton.³⁶⁰ Toisinaan yksityisklinikoilta puuttuu hoidossa tarvittavat lääkkeet, jolloin ne joutuvat pyytämään apua Banadir-sairaala.³⁶¹

Vaativampaa hoitoa saadakseen potilaat joutuvat matkustamaan Somalimaan, Keniaan tai Etiopiaan.³⁶²

WHO:n mukaan Somaliassa terveyspalveluita tarjoavat laitokset ovat jonkun kansalaisjärjestön ylläpitämiä, eivätkä ne ole sanan varsinaisessa merkityksessä julkisia.³⁶³ Paikallisissa terveyskeskuksissa henkilökunnan palkat maksaa yleensä se järjestö, joka tukee kyseistä terveyskeskusta. Valtio ei maksa palkkoja, koska sillä ei ole siihen tarvittavia resursseja. Jopa maan terveysministeriössä osa henkilökunnasta saa palkkansa YK:n järjestöiltä.³⁶⁴

Mogadishulainen Banadir-sairaala on sen johtajan mukaan Somalian ainoa julkinen sairaala.³⁶⁵ Sairaala ei kuitenkaan saa julkista tukea tai apua toimintansa ylläpitämiseksi, minkä seurauksena se on kärsinyt merkittävistä taloudellisista ongelmista, ja sillä on ollut vaikeuksia tarjota potilaille ilmaisia hoitoja. Banadirin sairaalan lääkäri ansaitsee kuukaudessa \$ 1500 - 2500 ja sairaanhoitajat \$ 400 - 600. Kulujen kattamiseksi sairaala edellyttää potilailta \$ 5 - 10 poliklinikkamaksua. Sairaala perii myös neuvolapalveluista pientä maksua. Lapsi- ja vuodepotilaille sairaalan palvelut ja hoidot ovat sairaalan johtajan mukaan ilmaisia, kuten myös hoidon yhteydessä annettavat lääkkeet. Sairaala on avoin ja kuka tahansa voi tulla sinne hakemaan hoitoa.³⁶⁶

Toisen mogadishulaisen sairaalan johtajan mukaan myös hänen johtamansa sairaala ottaa vastaan kaikki sinne hakeutuneet potilaat. Hoitoa voivat tulla hakemaan myös evakot, joiden maksukyky on heikko. Sairaalan johtajan mukaan \$ 5 suuruudesta maksuvelvoitteesta voidaan heidän kohdallaan mahdollisuuksien mukaan joustaa. Kaikissa sairaaloissa ei vastaavaa joustoa ole. Mogadishulaisen sairaalan johtajan mukaan eräässä pääkaupungin yksityisessä sairaalassa on käynyt joskus niin, että synnyttänyt äiti on joutunut jättämään lapsensa sairaalaan siksi aikaa, että on saanut maksettua synnytyksen aikana kertyneet hoitomaksut. Yleinen lähtökohta terveyspalveluissa on, että kaikesta hoidosta pitää maksaa.³⁶⁷

Pääkaupungin alueella sijaitsevilla sairaaloissa peritään potilailta yleensä \$ 5 - \$ 12 suuruinen hoitomaksu. Maksut ovat sen suuruisia, ettei kaikilla sairaalahoitoa tarvitsevilla ole varaa maksaa hoitomaksuja.³⁶⁸ Köyhien ihmisten, kuten maan sisällä siirtymään joutuneiden, on käytännössä vaikeaa saada terveydenhoitoa.³⁶⁹

³⁵⁷ Kansainvälinen kehitysjärjestö B; Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁵⁸ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁵⁹ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁶⁰ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁶¹ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁶² Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁶³ WHO.

³⁶⁴ WHO.

³⁶⁵ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁶⁶ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁶⁷ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁶⁸ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁶⁹ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

Pääkaupungin ulkopuolella sairaaloiden taso on selkeästi heikompi. Esimerkiksi Gedon maakunnan alueella suurin sairaala sijaitsee Dolowissa. Sairaalan seinien kuvataan murenevan alta ja siellä on vain kuusi vuodepaikkaa. Periaatteessa siellä on mahdollisuus tehdä leikkauksia, mutta leikkaussalin käytössä on rajoituksia. Leikkaussalin hyödyntäminen edellyttää generaattoreiden käyttöä, mutta niihin ei välttämättä aina ole saatavilla polttoainetta.³⁷⁰

Niillä Al-Shabaabin kontrolloimilla alueilla, missä terveystaluita on saatavilla, ne ovat kansalaisjärjestöjen ja YK:n tukemia. Ne kouluttavat paikallista terveydenhoitohenkilökuntaa ja toimittavat tarvikkeita ja lääkkeitä sen mukaisesti kun niillä on siihen taloudellisia resursseja.³⁷¹

Äitiyskuolleisuus on suhteellisen korkealla tasolla Somaliassa. Yhtenä syynä siihen on huono terveystaluiden saatavuus. Terveystaluihin ja -klinikoille on usein pitkä matka, eikä toimivia liikenneyhteyksiä juuri ole. Matkustamista terveystaluiden äärelle rajoittavat siitä aiheutuvat kustannukset sekä turvallisuustilanne. Toinen äitiyskuolleisuutta lisäävä tekijä on alhainen tietotaso raskauteen liittyvistä riskeistä ja mahdollisista komplikaatioista. Odottaville äideille on tarjolla jotain julkisia terveystaluita, mutta osasta pitää maksaa.³⁷²

Mielenterveyden ongelmiin liittyy Somaliassa helposti leimautuminen. Ongelmat nähdään usein sielullisiksi ja potilasta yritetään hoitaa uskonnollisten johtajien ja kansanparantajien ”hoitojen” avulla. Aiemmin mielenterveyspotilaita kytkettiin kiinni ketjulla esimerkiksi puuhun, mutta tämä käytäntö on kuitenkin vähentynyt. Nykyisin mielenterveyspotilaille on joitain hoitolaitoksia,³⁷³ mutta yleisesti ottaen mielenterveyden hoidon saatavuus on hyvin rajallista.³⁷⁴

Lääkehuolto Somaliassa on pääosin yksityisten apteekkien käsissä. Pääkaupungissa ja maaseudulla on yksityisiä apteekkeja, joista on ostettavissa perusterveydenhuollossa tarvittavia lääkkeitä.³⁷⁵ Maassa on saatavilla lääkkeitä yleisiin perussairauksiin, kuten diabetekseen, verenpainetautiin, epilepsiaan ja mahahaavaan. Myös kipulääkkeitä on ostettavissa.³⁷⁶ WHO:n mukaan yleisimpiin sairauksiin on saatavilla lääkkeitä kaikkialla Somaliassa.³⁷⁷ Maaseudulla ensiasteen terveystaluisissa kroonisiin perussairauksiin on saatavilla lääkkeitä vain rajoitetusti.³⁷⁸ UNICEF toimittaa lääkkeitä paikallisiin neuvoloihin sekä joihinkin terveystaluihin. Niitä varten järjestöllä on standardisoitu tarvikkepaketti, joka sisältää tärkeimpiä lääkkeitä.³⁷⁹

Apteekkitoimintaa ei ole säännelty mitenkään, eikä mitään valvontaa ole.³⁸⁰ Lääkkeitä voi myös ostaa ilman reseptiä.³⁸¹ Valvonnan ja säätelyn puuttuessa takeita markkinoilta saatavien lääkkeiden laadusta ei ole.³⁸² Toisinaan apteekit voivat myydä vanhentuneita lääkkeitä joiden teho on kyseenalainen.³⁸³ Osa lääkkeistä tulee Intiasta, eikä niiden taustoja välttämättä tiedetä.³⁸⁴

Banadir-sairaalassa aloitettiin AIDS-ohjelma HIV-potilaille vuonna 2011. Ohjelman puitteissa tartunnan saaneille HIV-potilaille on tarjottu ilmainen ART-lääkitys. Tällä hetkellä sen piirissä on

³⁷⁰ Kansainvälinen järjestö A.

³⁷¹ WHO.

³⁷² WHO.

³⁷³ WHO.

³⁷⁴ Kansainvälinen järjestö A.

³⁷⁵ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja; Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁷⁶ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁷⁷ WHO.

³⁷⁸ Kansainvälinen järjestö A.

³⁷⁹ WHO.

³⁸⁰ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁸¹ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

³⁸² WHO.

³⁸³ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja; WHO.

³⁸⁴ Mogadishulaisen sairaalan johtaja.

700 tartunnan saanutta. Banadirin sairaalan johtajan mukaan AIDS ei ole yleinen Somaliassa, mutta tartunnansaaneiden määrä on kasvamassa. Banadir-sairaalan tilastojen mukaan heidän potilainaan käyvistä raskaana olevista naisista virusta kantaa 0.7 - 0.9 %. Miesten osalta HIV-tartunnan saaneiden määrä ei ole tiedossa.³⁸⁵

Paluumuuttajan osalta terveyspalveluiden saatavuudesta ei voi sanoa mitään yleisellä tasolla. Saatavuus riippuu mm. siitä, mistä henkilö on kotoisin ja minne palaamassa, sekä millaisia terveyspalveluita hän tarvitsee. Palveluiden tarjonta vaihtelee eri alueilla. Se riippuu myös palaajan henkilökohtaisesta varallisuudesta ja mahdollisuudesta maksaa palveluista. Yleinen turvallisuustilanne vaikuttaa palveluiden saatavuuteen. Syrjäseuduilta on vaikeaa matkustaa keskuksiin, missä vähäisiä palveluita on tarjolla.³⁸⁶

---

³⁸⁵ LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja.

³⁸⁶ WHO.

Lähteet

Haastatteluaineisto

LT Abdirizak Hassan Ali, Banadirin sairaalan johtaja 24.1.2018.

Airi Kähärä, Itäisen Afrikan aluepäällikkö, Solidaarisuus 12.3.2018 (Skype).

Kansainvälinen järjestö A 29.1.2018.

Kansainvälinen järjestö B 24.1.2018.

Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustaja. 23.1.2018.

Kansainvälisen kansalaisjärjestön somalialainen työntekijä 25.1.2018.

Kansainvälinen kehitysjärjestö A 23.1.2018.

Kansainvälinen kehitysjärjestö B 24.1.2018.

Maaailman terveysjärjestö WHO 29.1.2018.

Mogadishulaisen sairaalan johtaja 24.1.2018.

Mogadishussa asuva somalitutkija. 25.1.2018.

Somalialainen hallinnon ja turvallisuusolosuhteiden asiantuntija 23.1.2018.

Somalialainen naisjärjestö 30.1.2018.

Somalian terveysministeriön edustaja 24.1.2018.

Somaliassa toimivan humanitaarisen järjestön työntekijä. 23.1.2018.

UNHCR 26.1.2018.

Kirjalliset lähteet

Goobjoog News:

- 12.4.2018: *The misery of glue sniffing among streets children in Mogadishu.*
<http://goobjoog.com/english/the-misery-of-glue-sniffing-among-streets-children-in-mogadishu/> (käyty 18.7.2018)

- 5.12.2017: *Mogadishu mayor calls for independent force to secure city.*
<http://goobjoog.com/english/mogadishu-mayor-calls-for-independent-force-to-secure-city/> (käyty 19.7.2018)

Edna Adan Hospital [päiväämätön]: *What is Female Genital Mutilation?*
<http://www.ednahospital.org/hospital-mission/female-genital-mutilation/> (käyty 1.10.2018)

The Guardian 23.10.2017: *This was not 'just another bomb in Mogadishu'. It will destroy al-Shabaab.* <https://www.theguardian.com/global-development/2017/oct/23/this-was-not-just-another-bomb-in-mogadishu-it-will-destroy-al-shabaab-somalia> (käyty 27.8.2018)

UNHCR *Position on Returns to Southern and Central Somalia (Update I), May 2016*, <http://www.refworld.org/docid/573de9fe4.html> (käyty 28.8.2018)

UNHCR Somalia. *Internal displacement Protection and return monitoring network:* <https://unhcr.github.io/dataviz-somalia-prmn/index.html>.

WHO - World Health Organisation 2018: *Classification of female genital mutilation.* <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/fgm/overview/en/> (käyty 1.10.2018)

Liite I: Terms of Reference

Somalia Fact-Finding Mission, Nairobi and Mogadishu 21.1. - 31.1.2018

1. Security situation

1.1 The overall security situation

1.2 The security situation in specific cities and regions: Benadir, Lower Shabelle, Middle Shabelle, Kismayo, Beletweyne, Baidoa, Somaliland and Puntland

1.3 Security and living conditions in areas where the controlling authority has changed repeatedly or where the authority is ambiguous.

1.4 Al-Shabaab's presence, operational capacity, possible targets, recruitment; Relevance of ISIS; recruitment and risk groups

2. Freedom, safety and means of travelling

2.1 Freedom and safety for civilians/newly arrived/idps to travel in South Central Somalia between cities and villages and through al-Shabaab areas

2.2 Accessibility and options of travelling and transportation between cities across S/C Somalia and the risks involved

2.3. Freedom and safety of travelling inside the main cities

- Mogadishu
- Kismayo

3. Social issues

3.1. Access to

- livelihood (i.e. establish an enterprise, employment possibilities)
- accommodation
- medical care

for

- locals
- "outsiders" i.e. people originating from other parts of the country or coming from diaspora
- idp's or newly arrived; are there any obstacles to travel/to move to main cities (capital, Kismayo, Baidoa)
- woman with no contacts, social network, nuclear family members or clan support

in Mogadishu, Kismayo, Beletweyne and Baidoa. Importance of clan network in this regard.

3.2 Humanitarian situation in the capital in general and particularly for idp:s

3.3 Situation of members of minority clans (human rights violations, systematic or occasional, access to basic services) in Somalia and especially in

- Mogadishu
- Kismayo

3.4 Situation of women:

- freedom of women; possibility to

- travel,
- to work; employment possibilities, can a woman have a prominent role in a business community?
- to make important decisions in life (to have a boyfriend, choose a husband and get married/divorce)
- to live her life and support her children on her own
- buy, own and sell estate independently
- without guidance/control of a male relative (husband, father, brother).
- stigmatization of divorced women?
- situation of women without network (IDPs)
- gender based violations, possibilities to get protection
- prostitution; how common, attitudes?
- FGM:
  - prevalence in different regions (Somaliland, Puntland and S/C Somalia), any changes lately?
  - legislation in different regions? What are the opinions of political and religious leaders? What types of FGM is practiced? Parents' possibility to prevent their daughters from being exposed to FGM. Possibility to withstand peer/family pressure and consequences for that. Differences in rural and urban areas?

3.5 Situation of children:

- prevalence of violence against children
- children as a workforce, how old children work and what kind of work they do?
- average age to get married for boys and girls?
- situation of orphans or children without any caretaker?

3.6 Availability of medical care in cities and rural areas?

- Treatment and basic medicines for: for example diabetes, hypertension, pain killers, ulcer, epilepsy?
- Availability of more demanding specialized medical care?